

Maoismus nebo trockismus?

Úvod

Klást otázku „maoismus nebo trockismus?“ se může dnes, po první dekádě 21. století, zdát absurdní, jelikož taková ideologická debata na první pohled vypadá, jako by patřila do zápasu z období před rozpadem reálného socialismu. Poslední tažení „anti-revizionistického“ marxismu-leninismu v 60. a 70. letech bylo přece jen poznamenáno nepřetržitými polemikami proti trockismu a rovněž proti-polemikami trockistických organizací. Nespočet traktátů a knih buď pokládal otázku „leninismus nebo trockismus?“, nebo se snažil prokázat, že trockismus je leninismus a že všechno ostatní je prostě jen varianta „stalinismu“. A ty komunistické organizace, které se pokoušely vést ideologický zápas proti trockismu i proti revizionismu Sovětského svazu, byly organizace, jež se často oděly jako „maoistické“, protože se ztotožňovaly s takzvanou „čínskou cestou“ namísto „sovětské cesty“.

Nyní žijeme v době, kdy se Sovětský svaz už dávno rozpadl a Čína se také vydala na revizionistickou cestu – v době, která předznamenala zánik anti-revizionistického marxismu-leninismu, jenž za imperialismu studené války upínal naděje k Číně jakožto k centru světové revoluce, hnutí, které bylo odsouzeno k selhání, protože tehdy nebylo schopno systematizovat úspěchy a selhání druhé světové historické socialistické revoluce. V dnešní době prohlásil kapitalismus svůj triumf, nárok oval si pro sebe „konec historie“ a bezpočet komunistických hnutí se rozpadl. Je to také doba příznačná vzestupem hnutí anarchismu, postmodernismu a levého komunismu, která se otevřeně distancovala od marxismu-leninismu a od každého typu komunismu, který se zakládá na „straně předvoje“ organizované k nastolení diktatury proletariátu.

Přesto je to však doba, v níž trockismus a maoismus stále existují, někdy i prospívají, přičemž oba tvrdí, že autenticky reprezentují tradici marxismu-leninismu, jež měla zaniknout v 80. letech, a že jsou dokonce jejími nástupci. Také je to doba, kdy anti-leninistické proudy na levici dospívají na konec slepé uličky, která byla v jejich ideologii vždycky přítomná, což vede k roztrpčení a k obnovenému zájmu o komunistickou tradici, jež měla vyhytnout, když se kapitalismus prohlásil vítězem nad komunismem.

Trockismus navíc nikdy nezmizel a navzdory sektářským štěpením a kritickým zranitelnostem si zachoval stálý vliv v centrech kapitalismu, zejména mezi marxistickým intelektuálstvem žijícím v Severní Americe a Británii, i když se zrovna neoznačoval otevřeně za „trockistický“. Tady můžeme zmínit „post-trockistické“ skupiny (například ty ovlivněné Halem Draperem nebo

Rayou Dunayevskayou), které můžou v praxi připomínat spíše anarchistky a anarchisty, ale v tom, jak chápou historii a klíčové momenty teorie, stále prohlašují určitou věrnost trockismu. Prozkoumat můžeme také obnovu starých trockismů, jako například International Marxist Tendency, jež navzdory svému možná skomírajícímu přístupu k politické akci zřejmě nepřestávají přitahovat mladé levičáky a levičáky, kteří mají plně zuby postmoderního „movementismu“, jenž už ukázal svůj nedostatek revolučního zaměření. V tomto kontextu byl trockismus schopný v centrech imperialismu vést celkem úspěšný ideologický boj uvnitř akademického světa, a tak uplatnit významnou míru vlády nad diskurzem inteligence o marxismu.

Současně se však maoismus vynořil jako maoismus samotný teprve na konci 80. let a na začátku 90. let, když kapitalismus označoval komunismus za vyhydulý: nejprve při lidové válce vedené Komunistickou stranou Peru (Partido Comunista Peruano, PCP) a s příchodem Mezinárodního revolučního hnutí (Revolutionary Internationalist Movement, RIM) a jeho prohlášením *At žije marxismus-leninismus-maoismus!* z roku 1993¹. Právě v tomto kontextu byly systematicky prozkoumány zkušenosti z Čínské revoluce, včetně úspěchů i selhání, a „maoismus“ byl vyhlášen za třetí stádium revoluční vědy. Tehdy byl „maoismus“ poprvé teoretizován jako skutečná ideologie, a ne jen jako „myšlení“, které nahradilo Stalinovo myšlení coby prostředníka marxismu-leninismu; PCP a RIM obhajovaly *maoismus* jakožto *maoismus* namísto *maoismu* jakožto *myšlení Mao Ce-tunga* a tvrdily, že jimi označovaný „maoismus“ je teoretický rozvoj vědeckého komunismu, návaznost a přelom vzhledem k marxismu-leninismu, protože nese principy, které jsou univerzálně uplatnitelné. RIM tudíž tvrdilo, že maoismus je nejnovější vyjádření marxismu a leninismu, a že dosavadní marxismus-leninismus už přestal dostačovat.²

Zrození maoismu znamenalo explozi revolučního vývoje a lidových válek na periferiích globálního kapitalismu (v Nepálu, Indii, Afghánistánu atd.) – v tom, co Mao nazýval „jádra bouří“ a co Lenin nazýval „slabé články řetězu“ – tam, kde byl trockismus obvykle vnímán jako cizí ideologie. Ovšem samotný fakt, že se s trockismem v historii takzvaného „třetího světa“ zacházelo až na čestné výjimky jako s cizí ideologií, neznamená nutně, že teoreticky zkrachoval. Skutečně nestačí jen poukázat, že teorie nezvládla v určitých regionech udělat žádné pokroky,

aby byla odsouzena na Trockého „smetiště dějin“: maoismus v globálních periferiích často zastínil rozličné kulturní nacionalismy, z nichž některé jsou značně reakcionářské, a přesto bychom netvrdili, že je to dělá správně antikapitalistickými a antiimperialistickými; stejně tak fakt, že se maoismu nepovedlo získat ideologickou hegemonii mezi marxistkami a marxisty v centrech kapitalismu, navzdory občasným významným transformacím, by neměl znamenat, že maoismus, jak tvrdí někteří (a občas se i považují za „maoistky a maoisty“!), je uplatnitelný pouze na revoluce ve třetím světě.

Dále bychom neměli, jak se někdy děje, zaměřovat otázku „maoismus nebo trockismus?“ se starší otázkou „leninismus nebo trockismus?“, již pokládali anti-revizionistky, anti-revizionisté a tvrdí ortodoxní stalinisté. Tuto druhou otázku často pokládali se špatným úmyslem, protože vycházela z předpokladu dle stalinistického narativu o vyloučení Trockého ze Sovětského svazu, že byl Trockij úhlavní anti-leninista, „záškodník“ a dokonce snad i agent imperialistických reakcionářů. Standardní trockistická odpověď na tuto polemickou otázku pak byla odlít se prostě do formy Lenina a prohlásit se, bez této přesné terminologie, za marxismus-leninismus-trockismus. Může být důležitou otázkou, zda trockistky a trockisté teoretizovali „leninismus“ správně – a na okraj ji zvážíme podrobněji níže – avšak obvinění, že trockismus je výslovný nepřítel marxismu-leninismu, byl nejčastěji rétorický postoj a sémantická hra; jelikož Stalin teoretizoval „leninismus“, podle tohoto argumentu musí být trockismus anti-leninistický, a tudíž proti Leninovi, neboť je i proti Stalinovi.

Pokládat tudíž jakožto maoistka nebo maoista otázku „maoismus nebo trockismus?“ znamená snažit se zkoumat trockismus jako konkurenční ideologický proud a provádět tento průzkum ne za účelem sektářských tvrzení kvůli jakési náboženské oddanosti signifikátoru „maoismus“, nýbrž proto, abychom ukázali, proč nezbytným stmelujícím prvkem, jestli chceme provést revoluci, je maoismus a nikoliv trockismus. Kdyby trockismus dovedl prokázat, že takovým stmelujícím prvkem je, že nastartovává po celém světě povstání v bolševickém stylu, která i když selžou, představují pro kapitalismus významnou komunistickou výzvu, pak bychom museli platnost maoismu zpochybňovat. Protože možné je všechno, třeba se tak v budoucnosti stane – a jestli ano, měli bychom se všichni stát trockistkami a trockisty a přijmout, že jde o správnou cestu k revoluci – jenže třeba se osvědčí „movementistický“ postmoderní přístup, anebo je kapitalismus opravdu konec historie, takže tyto mnohé možnosti samy nestačí, abychom se teoretickou tradicí, jež zatím ukazuje, že není schopná být revoluční vědou, přestali ideologicky zabývat. Učíme-li se totiž od historie a jsme komunistky a komunisté, musíme také uznávat, že jediný způsob, jak historii porozumět vědecky, je teoreticky systematizovat lekce shromážděné z motoru historie – z třídní

1 Překlad je dostupný na webu: <https://www.rozpor.org/teorie/at-zije-marxismus-leninismus-maoismus/>; pozn. překl.

2 Dokument *At žije marxismus-leninismus-maoismus!* od RIM prohlásil, že všechny komunismy, které obhajují komunismus před-maovský, před-leninský, nebo dokonce před-marxovský, jsou „revizionistické“, podobně jako by bylo teoreticky zpátečnické obhajovat před-einsteinovskou teorii fyziky.

revoluce. A jelikož jsou ideologie historicky zprostředkované, musíme také zvažovat, zda jsou životaschopné ve spojení s třídní revolucí.

Nemůžeme se ani uchýlovat ke starému pořekadlu anti-trockismu, jež bylo příznačné anti-revizionismu před lety. Tehdy stačilo označit trockisty za „revizionisty“ – nebo ještě hůř za „sociálfašisty“ a „záškodníky“ – a pak se je snažit ignorovat... až jejich ortodoxnější stoupenectvo dorazilo na akci, kterou nepomáhalo organizovat, aby všechny pokáralo, že jsou falešní komunisti. Jistě, když vám někdo říká „falešný komunista“, je pokušení oplatit jim to stejně, ale to je jen vzájemné pošpiňování. Je proto také důležité chápat, že trockismus není prostě jen „revizionismus“³, že Trockij nebyl antikomunistický renegát, jak se nám snaží namluvit učenci jako Grover Furr, nebo že trockistky a trockisté nejsou zapřísáhlé „záškodnictvo“, které usiluje zničit komunismus. Ještě důležitější je nutnost pochopit, že Trockij byl během Ruské revoluce významný revolucionář a že někteří trockističtí teoretici a teoretičky i přispěli do marxistického teoretického kánonu. Fakt, že trockistické intelektuálstvo dokázalo vést v imperialistické akademické sféře celkem úspěšný ideologický boj, je důvod k oslavě: do velké míry je jejich zásluhou, že Marx a marxismus stále patří mezi platná akademická zaměření.

Současný zánik lidové války v Nepálu každopádně dokazuje, že i maoistky a maoisté můžou být revizionisty. Chování strany RCP-USA⁴ v RIM potom, co zdegenerovala, dokazuje, že i maoistky a maoisté můžou být záškodníky. Tato obvinění můžeme vznášet proti komunistkám a komunistům v každé marxistické tradici; nejedná se o žádný prvotní hřích, jenž by se dal přisoudit jen trockismu. Chceme-li otázku „maoismus nebo trockismus?“ položit náležitě, musíme z této rétorické bažiny vylézt.

Také se musíme upřímně ptát „maoismus nebo trockismus?“ jako maoistky a maoisté, neignorovat celou tuto otázku a nepovažovat ji za podružnou, protože trockistky a trockisté pokládají stejnou otázku. Od samého začátku marxismu-leninismu-maoismu a lidových válek, které dozrály v bouřkových jádrech imperialismu – od okamžiku, kdy klíčové organizace v jádrech kapitalismu začaly rychleji či pomaleji tíhnout k této ucelené formě maoismu – už trockističtí ideologové, ideoložky a intelektuálstvo ovlivněné tradicí trockismu psali teoretické střety s maoismem.

3 Nebo je-li to revizionismus, pak je *objektivně* revizionistický ve stejném smyslu, jako zmiňovaný dokument RIM prohlásil, že každý před-maoistický komunismus je ve své podstatě forma revizionismu.

4 Revolutionary Communist Party, USA. Strana, kterou od jejího založení v roce 1975 vede předseda Bob Avakian. V rámci RIM se podílela na založení maoistického hnutí, které později opustila a vydala se směrem Avakianovy „Nové syntézy“. Často bývá označována za kult osobnosti. Pozn. překl.

Tyto teoretické střety byly převážně dost chabé. *Poznámky ke kritice maoismu* od Loren Goldner jsou nedávným příkladem těchto pokusů o boj proti maoismu z komunistické tradice, která v některých ohledech projevuje určitou míru věrnosti k trockismu. Kritiky indického maoismu od Jaira Banaji nebo to, jak Chris Cutrone kompletně zavrhuje maoismus, také patří mezi nejvýraznější příklady. Tyto kritiky nejčastěji uctívají Trockého nad Maem, očerňují maoismus jako „stalinismus“ a projevují skutečně stejné chápání maoismu, jaké mají nejortodoxnější trockistické skupiny jako Spartakovci (Spartacist League) a Mezinárodní bolševická tendence (International Bolshevik Tendency): že je maoismus zkrátka „buržoazní revoluce s červenými vlajkami“, protože Maova teorie Nové demokracie (o níž každý trockista a trockistka, aniž by četli prohlášení RIM nebo jakékoliv teoretické výrazy marxismu-leninismu-maoismu, předpokládají, že je to prvořadá definice maoismu) se mylně chápe jako „třídní kolaborace“. Žádná z těchto kritik neobsahuje sebemenší povědomí, že maoismus jakožto maoismus coby revoluční teorie vykrytalizoval teprve v roce 1993 a že zabývat se trvale „maoismy“ z 60. a 70. let je mimo.⁵

Tyto extrémně nedostatečné teoretické střety však názorně předvádí nutnost ptát se „maoismus nebo trockismus?“ z maoistické perspektivy. Na jednu stranu ukazují, že někteří trockisté a/nebo post-trockistky berou maoismus vážně (nemůžou popřít, že jde momentálně o jedinou variantu komunismu, která úspěšně mobilizuje masy v bouřkových jádrech imperialismu); na druhou stranu projevují určitou míru paniky mezi ortodoxními trockistkami a trockisty (kteří se stejně jako každý jiný ortodoxní komunisté a komunistky zlobí, že si lidé volí jiný komunismus než jejich) i mezi neortodoxními trockistkami a post-trockisty, které mate komunismus, jenž na první pohled nepřipomíná komunismus, jež považovali za *správný* komunismus.

Nejdůležitější však je, že tyto teoretické střety s maoismem prokazují vznik ideologického zápasu linií, kde ti, kteří jsou oddaní komunismu, jenž je do jakékoliv míry ovlivněný trockismem, se snaží zabránit, aby se lidé tíhnoucí ke komunismu dopustili toho, co vnímají jako ideologickou chybu. Chtějí, aby mladé komunistky a komunisté couvli od pokušení maoismu a přidrželi se slušnější marxistické tradice, a to proto, že jsou přesvědčeni, že jejich tradice je jako jediná schopná nastolit komunismus. A jelikož my coby maoistky a maoisté jsme přesvědčeni o tomtéž, musíme aspoň uznat, že je to chvályhodný postoj. Problém je v tom, že si naše tvrzení protiřečí.

Hlavní tady je, že nemůžeme trockismus a komunismus inspirovaný Trockým zavrhnout jako „revizionismus“, ale měl

5 Zde na *MLM Mayhem!* viz odpověď na článek Goldner a na předpoklady, které sdílí s trockistickými kritikami maoismu: <https://mlmmayhem.blogspot.com/2012/10/message-to-insurgent-notes-please.html>

by spíše být chápán jako teorie bez budoucnosti. V historii je přece jen bezvýchodných situací a slepých uliček mnoho, a my jsme toho názoru, že trockismus je nakonec další teoretický anachronismus neschopný rozvinout cestu k revoluci; chybí mu teoretické nástroje nezbytné k tomu, aby revolučnímu hnutí poskytly ideologickou a praktickou jednotu. V tomto střetu tedy předvedeme selhání trockismu tím, že prozkoumáme:

1. Jeho teorii „permanentní revoluce“, což je hlavní teorie definující trockismus.
2. Jeho stížnosti na „stalinismus“ a selhání reálného socialismu.
3. Jeho neschopnost být něčím jiným než slepou uličkou, když přijde na to provést revoluci.

Permanentní revoluce

Pokud se dá trockismus zkoncentrovat na jednu klíčovou teorii, pak je to teorie „permanentní revoluce“, již nejlépe ilustruje esej *Co je permanentní revoluce?* (1930)⁶, ale v zárodku je vyjádřena už v dřívějších dokumentech jako *Bilance a perspektivy* (1906)⁷. Právě tato teorie určuje, jak se trockismus teoreticky staví k maoismu; dokonce i vysvětluje, proč se trockismus uchyluje k nedorozumění ohledně maoismu. Všechny trockistické organizace prohlašují této teorii věrnost, i když tráví spoustu čas hádkami o jejím významu nebo o pokusech modernizovat její teoretický terén (Tony Cliff ze Socialist Workers Party se o toto pokusil a ortodoxní trockisté a trockistky ho označovali za „revizionistu“), tudíž je to základní pilíř jejich teorie.

Abychom vyjádřili náležitě uznání, teorie permanentní revoluce je ve skutečnosti výsledkem toho, že Trockij položil správnou otázku: jak udržet revoluci a postoupit v ní kupředu v zemi, kde ještě neproběhla buržoazní revoluce – jak jde budovat socialismus na globálních periferiích, kde chybí politický kontext a výrobní síly, které vytváří buržoazní revoluce? Trockij se nad tím očividně zamýšlel kvůli své zkušenosti za Ruské revoluce a nevyhnutelnému faktu, že Rusku ihned po bolševickém převzetí moci dle všeho chyběly prvky nezbytné pro socialismus: přetrvávaly rolnické masy, jež byly samy stratifikované a počtem převyšovaly dělnickou třídu, tyto předpokládané „hrobaře kapitalismu“; nenacházely se zde výrobní síly, které by umožnily převažující dělnickou třídu a také položily základy zespolečenštění, přičemž tento nedostatek vedl u Lenina a bolševického vedení k mnohým ekonomickým plánům; a možná nejdůležitější pro nadcházející teorii permanentní revoluce bylo to, že chyběla nezbytná infrastruktura, která by zabránila degeneraci socialismu, jelikož by vždycky byl obléhán útokem ekonomicky vyvinutějších kapitalistických zemí. Navíc chtěl Trockij, protože působil jako významný účastník Ruské revoluce, správně argumentovat navzdory velmi silnému revizionistickému proudu v tehdejších

6 V češtině dostupná online: <https://www.marxists.org/cestina/trocky/1919/CJPR/indxCJPR.html>; pozn. překl.

7 Český překlad textu se nám nepovedlo najít. V angličtině pod názvem *Results and Prospects* zde: <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1931/tpr/rp-index.htm>. Pozn. překl.

marxismu, že revolucionářstvo v nerozvinutých zemích (např. v Rusku) nemusí čekat na to, až se v těchto zemích objeví zřetelná buržoazní třída a nejdříve provede vlastní revoluci.

Za pomoci terminologie „permanentní revoluce“, kterou si Trockij vypůjčil od Marxe a Engelse, se snažil porozumět problémům, jimž revoluce v Rusku čelila, a shrnul své chápání takto:

Perspektivu permanentní revoluce je možné stručně vyjádřit následovně: úplné vítězství demokratické revoluce v Rusku je myslitelné jedině v podobě diktatury proletariátu, jež se opírá o rolnictvo. Diktatura proletariátu, která by nevyhnutelně zařadila na denní pořádek nejen demokratické ale i socialistické úkoly, by zároveň dala mocný impuls mezinárodní socialistické revoluci. Jen vítězství proletariátu na západě může Rusko ochránit před buržoazní obnovou a zajistit mu možnost kompletně ustavit socialismus.⁸

Zatím dobré: někteří trockisté a trockistky by s překvapením zjistili, že většina maoistek a maoistů s tímto výrokem souhlasí. Lišíme se však v tom, jak Trockij plně teoretizuje svoji perspektivu permanentní revoluce, jejíž problém je obsažen v poslední větě tohoto shrnutí, kde se konečná zodpovědnost za socialistické vítězství uděluje proletariátu v centrech světového kapitalismu (za časů Trockého to byl „západ“ ve smyslu „na západ od Ruska“ – střední Evropa, převážně Británie a Německo). K tomu se později vrátíme.

Hlavní část Trockého revoluční strategie v kontextu periferních zemí se dále věnuje velmi specifické analýze rolnictva, která ji od maoistického chápání odlišuje. Jak bylo řečeno, Trockij tvrdil, že se diktatura proletariátu musí opírat o rolnictvo, avšak nemyslí tím, že může být rolnictvo v periferních zemích revoluční třída, nýbrž že musí být podrobena disciplíně pokročilejší ale menšinové proletářské třídy. Takto v eseji *Co je permanentní revoluce?* Trockij vytýká Leninovi, že „samostatnou úlohu sedláctva zveličuje“ a že Lenin vytýkal jemu, že „nedoceňuje revoluční úlohy sedláctva“⁹. Tím pádem může mluvit o tom, jak rolnictvo nemá revoluční vědomí, že bude vždycky kontrarevoluční (podle Marxovy analýzy francouzského rolnictva v *Osmnáctém brumairu Ludvíka Bonaparta*¹⁰) a že se proletariát, až bude upevňovat diktaturu proletariátu, s rolnictvem nutně „srazí“.

8 Trockij, *The Three Conceptions of the Russian Revolution*, <http://www.internationalist.org/three.html>

9 Trockij, *Co je to permanentní revoluce?* (třetí kapitola), <https://www.marxists.org/cestina/trocky/1919/CJPR/ch04.html>

10 V češtině dostupný online: https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1852/18_brumaire/index.htm; pozn. překl.

Tvrzení, že se diktatura proletariátu musí opírat o rolnictvo, tedy působí jen rétoricky; Trockij je z rolnictva a jeho pozice v revoluci, která povstane z polofeudálního kontextu, poměrně zmatený. Na jednu stranu chce uvažovat nad rámcem hrubého „etapismu“ (toto obvinění budou trockistky a trockisté později uplatňovat na jakoukoliv teorii revoluce, která se snaží zodpovědět stejnou otázku, ale není to teorie permanentní revoluce), jenž byl vlastní revizionistickým marxismům, které se důsledně zaměřovaly na to, že nejdříve proběhne buržoazní revoluce; na druhou stranu stále vězí ve stejných pozitivistických kategoriích třídy, kde v souladu s velmi dogmatickým čtením Marxe musí proletariát vypadat jako proletariát západní Evropy a rolnictvo musí nakonec a vždy být jako francouzské rolnictvo v *Osmnáctém brumairu*. Nastává zde pnutí mezi přáním odpoutat se od dogmatických uplatňování historického materialismu a instinktivní reakcí držet se v bezpečném teritoriu „čistého marxismu“.

Trockého oddanost marxistické pravověrnosti nakonec převládla nad jeho touhu po marxistické kreativě, forma marxismu přemohla jeho metodologickou podstatu. Čili Trockij projevil neschopnost zkonkretizovat obecnou platnost marxismu v daném společenském kontextu: chápal důležitost rolnictva v polofeudálních zemích, ale kvůli tomu, že je vposledku vnímal jako kontrarevoluční sílu, byl přesvědčený, v těchto zemích rodící se pracující třídy, jak uvidíme níže, musejí udržet revoluci v permanenci a ukáznovat rolnictvo, jež bude nejpravděpodobněji reakcionářské.

Trockij se obecně domníval, že demokratickou revoluci vedenou proletariátem dělnictvo podpoří, avšak kvůli svému feudálnímu vědomí ji podporovat přestane, až se revoluce stane socialistickou. Proto v *Co je to permanentní revoluce?* předpokládá mezi rolnictvem a průmyslovou pracující třídou možnost „občanské války“, již lze předejít, jedině když nastane mezinárodní revoluce vedená pracujícími třídami v rozvinutějších regionech globálního kapitalismu – znovu se dostáváme k jeho důrazu na „vítězství proletariátu na západě“ coby mechanismu nutnému k tomu, aby zabránil buržoazní obnově.

Než se však ponoříme do mezinárodního rozměru této teorie, měli bychom prozkoumat, jak se Trockého pohledy na rolnictvo vyjadřovaly v polofeudálním kontextu, jenž dal vzniknout maoismu – v Čínské revoluci. Tam v roce 1925 trockistický proud rané Komunistické strany Číny (KS Číny), jež představoval Čchen Tu-siou¹¹, odporoval Maově tezi vycházející z důkladného společenského průzkumu, že se strana musí zakotvit v rolnictvu, které už tehdy provozovalo revoluční akce. Čchen nesouhlasil, že by se strana měla zakotvit v rolnictvu, protože se v souladu s Trockého linií domníval, že se rolnictvo v konečném hledisku, až nadejde zápas za socialismus, ukáže být reakční silou; namísto

11 V mezinárodním přepisu pinyin je to Chén Dúxiù; pozn. překl.

toho hájil postup zůstat v řadách Kuomintangu a snažit se na svou stranu získávat dělnickou třídu, aby měla strana nezbytné třídní síly, kterými poroučet rolnictvu, jež se už tehdy bouřilo. Zde je zajímavé poznamenat, že Li Li-san, Stalinův zástupce v rané KS Číny, obhajoval totožnou praktiku, ale z rozdílných důvodů (Li chybně tvrdil, že Kuomintang byla buržoazní revoluční síla), a tak když na to nakonec přišlo, trockistické i stalinistické ideologické linie vedly ke stejné beznadějné praxi: zatímco Mao se od tohoto nastavení KS Číny odtrhl a restartoval stranu v revolučním rolnictvu, ti, kdo zůstali věrní politickým liniím Čchena a Li, byli roku 1927 Čankajškovým¹² Kuomintangem zlikvidováni.

Mimoto si stačí popovídat s ortodoxní trockistkou nebo trockistou o revolucích mimo rozvinutá imperialistická centra, aby člověk pochopil, co znamená téměř nábožné zastávání teorie permanentní revoluce pro chápání rolnictva. Řeknou vám, že rolnictvo má buď reakcionářské nebo „maloburžoazní“ vědomí, protože je plně zakořeněné ve feudalismu, a že jakákoliv revoluce, jež se opírá o rolnictvo – i když je to nejpočetnější třída, která nemá co ztratit – není náležitě „marxistická“. Jak zní tento argument, stát se páteří revoluce je schopná jediné průmyslová dělnická třída, a pokud tato třída neexistuje – a někdy v *kapitalistickém útvaru, který pod imperialistickým útlakem zůstává nerozvinutý, jako revoluční třída ani existovat nemůže* – pak nemá smysl nic než udržovat revoluce v permanenci a čekat, až světovou revoluci povede rozvinutější dělnická třída v centrech kapitalismu.

Je to tak proto, že Trockij v určitém průsečíku s Leninem chápal, že revoluční hnutí sice probíhají v nejslabších člancích světového imperialismu, zároveň je ale nutné rozumět skutečnosti, že centra světového kapitalismu stále drží ekonomickou moc, která tyto periferní revoluce dokáže rozdrtit. Místo aby se však snažil rozluštit dialektiku mezi centrem a periferií, Trockij naložil břímě revoluční zodpovědnosti na ramena proletariátu v centrech světového kapitalismu. Přece jen to byl správný proletariát, který by měl mít správné proletářské vědomí. Jak tvrdí v *Bilancích a perspektivách*:

Bez přímé státní podpory evropského proletariátu nemůže ruská dělnická třída zůstat u moci a proměnit svou dočasnou nadvládu v trvalou socialistickou diktaturu. O tomto nelze mít ani na chvíli pochyb. Avšak na druhou stranu nelze ani pochybovat o tom, že socialistická revoluce na západě nám bezprostředně umožní proměnit dočasnou nadvládu dělnické třídy v socialistickou diktaturu.¹³

Trockij poté pochvalně cituje Kautského tvrzení, že „společnost jako celek nemůže uměle přeskočit žádné etapy vývoje, ale je možné, aby jednotlivé složky společnosti urychlily svůj opožděný vývoj tím, že napodobí rozvinutější země, a díky tomu dokonce zaujaly postavení v popředí vývoje.“¹⁴ Tolik tedy k Trockému vyhybání se „etapismu“: místo aby se daly ve světových periferiích uskutečnit socialistické revoluce, jsou přinejlepším možné „umělé“ socialistické instituce¹⁵, které mohou ovlivňovat pokročilejší národy, aby se chopily vedení ve vytváření pravého celosvětového socialismu. Člověk si pak musí klást otázku, čím se liší „umělý“ socialismus od „pravého“, když je podle Lenina socialismus *procesem*, přechodnou fází, kdy je buržoazie umístěna pod diktaturu proletariátu, a tudíž je stejně nesourodý jako období merkantilního kapitalismu, kdy probíhaly různé pokusy umístit šlechtu pod buržoazní diktaturu, jež předcházely vzniku kapitalismu. K tomuto tématu trockistického chápání *socialismu* se však ještě vrátíme v dalším oddílu.

Pro Trockého chápání mezinárodního významu teorie permanentní revoluce byla zásadní jeho teorie „sloučeného a nerovnoměrného rozvoje“. Máme zde teorii, která naznačuje, že kapitalismus je celosvětový výrobní způsob, jenž se vyvíjí sloučeným a nerovnoměrným způsobem, namísto teorie (jako tvrdily ty, jež ovlivnila nadcházející maoistická tradice) světového systému kapitalismu, kde kapitalistické výrobní způsoby utváří centra kapitalismu a vnucují/ovládají světový kapitalismus pomocí imperialismu, zatímco kapitalistické *společenské útvary* na periferii jsou stále uvnitř ekonomicky definovány jako předkapitalistické výrobní způsoby.¹⁶

Pokud je svět jeden jediný výrobní způsob, pak dává smysl, aby nastala jedna jediná světová socialistická revoluce, kterou samozřejmě budou určovat vposledku ti, kdo se nachází ve správném mezinárodním bodě výroby, tj. průmyslový proletariát v centrech imperialismu. Je-li totiž kapitalismus celosvětový výrobní způsob, pak i jeho bod výroby musí být celosvětový a dává smysl mluvit o světové proletářské třídě místo rozličných

14 Tamtéž.

15 Tamtéž.

16 Ačkoliv Trockij konkrétně netvrdí, že je kapitalistický výrobní způsob celosvětový, jeho teorie „sloučeného a nerovnoměrného rozvoje“ toto pojetí nepřimo vyjadřuje kvůli své neschopnosti rozlišit mezi kapitalismem jako výrobním způsobem a kapitalismem jako světovým systémem. Pro Trockého naopak existuje jen jeden kapitalismus, jenž je celosvětový, sloučený a nerovnoměrný, přičemž nerovnoměrnost pochází jen z „anarchie“ vlastní kapitalismu, místo aby to byl nutný fakt světového imperialismu vnucený kapitalistickými výrobními způsoby, které jakožto výrobní způsoby mohou existovat pouze v centrech světového imperialismu. Tento teoretický zmatek se názorně ukazuje v Trockého nejvýstižnější definici „sloučeného a nerovnoměrného rozvoje“, která se nachází v *Třetí internacionále po Leninovi*.

12 V mezinárodním přepisu pinyin je to Jiāng Jièshì; pozn. překl.

13 Trockij, *Bilance a perspektivy* (osmá kapitola); anglicky: <http://www.marxists.org/archive/trotsky/1931/tpr/rp08.htm>

proletářských tříd v rozličných společenských kontextech, jež sice ideologicky nemusí mít národ, přesto však materiálně existují v národní ekonomické soustavě. V tomto kontextu musí rodící se průmyslová dělnická třída v ekonomicky „zaostalých“ regionech nejen umístit rolnictvo, jež je s největší pravděpodobností kontrarevoluční, pod vyspělou disciplínu proletariátu, ale kvůli tomu, že bez světové revoluce nejde vybudovat socialismus v dílčím regionu, musí také držet revoluci v permanenci a čekat na vedení svých vyspělejších protějšků v ekonomicky „pokročilejších“ částech světového výrobního způsobu – podobně, jako když pracující v malé továrně na malém městě čekají, až pracující v obřích továrnách z velkých měst vyhlásí generální stávkou a spustí povstání.

Dále pak tato internacionalizace kapitalistického výrobního způsobu vede řadu proudů trockismu k tomu, aby internacionalizovaly i revoluční stranu. Ačkoliv jako maoisté musíme se svými trockistickými protějšky souhlasit v tom, jak důležitý je internacionalismus, zastáváme také názor, že zakládat mezinárodní komunistickou stranu je falešný internacionalismus. Jako maoisté jsme totiž přesvědčeni, že každá země má vlastní jedinečné třídní složení¹⁷, vlastní specifickou verzi univerzálního výrobního způsobu, a že nemůžeme prostě vnutit stejnou analýzu třídy a třídního boje, která byla vyvinuta například v západní Evropě nebo Spojených státech, na tak rozmanité regiony jako Pákistán, Vietnam atd. Tento typ „internationalismu“ nejčastěji končí jako nové vyjádření imperialistického šovinismu, kde „pokročilejší“ prvky těchto mezinárodních stran (tj. stranické členstvo v USA nebo Británii) předepisují teoretickou analýzu a chování svým stranickým protějškům v zemi třetího světa, aniž by si uvědomily, že revoluční hnutí v těchto regionech může postupovat jedině na základě konkrétní analýzy konkrétní situace, ne podle cizí analýzy spojené s jinými regiony, která je na ně uvalena.

Proto trockistické strany nedovedly nikde spustit ani počáteční fáze revoluce, zejména ne v periferiích světového kapitalismu; ani v oněch vzácných případech, kdy měly významné členstvo (tj. ve Vietnamu před vzestupem Ho Či Minovy strany), nedovedly zahájit revoluční proces a rychle je zastínila hnutí, která se vyvíjela v těchto konkrétních kontextech organicky, jakkoli vadná snad byla jejich teorie. Je-li tudíž účelem komunismu provést revoluci, musíme zpochybňovat teorii, jež nikde nedovedla revoluci úspěšně spustit. A přestože trockisté také tvrdí, že jiné revoluční boje ztroskotaly, protože nevzaly v potaz Trockého teorii permanentní revoluce, musíme uznat, že tyto neúspěšné revoluce byly pořád úspěšnější než jakékoliv revoluční hnutí vedené trockismem; teorie permanentní revoluce je prvotní

selhání – dokázala, že nemůže revoluci ani zahájit... Ale o tomto problému budu dál mluvit v posledním oddílu této polemiky.

Jestliže trávím významné množství času vysvětlováním podrobného fungování teorie permanentní revoluce, dělám to proto, že maoistická odpověď na jádro trockistické teorie vyžaduje adekvátní shrnutí. Navíc trockistické chápání maoismu lze, jak bylo řečeno výše, vysledovat k faktu, že toto je základní teorie trockistické ideologie; a proto když se zdá, že něco na straně maoismu tuto teorii popírá, předpokládám, že se s tím musí zacházet jako s nejdůležitější stránkou dané teorie.

Mluvíme zde samozřejmě o *teorii Nové demokracie*, jež představovala jiný způsob jak odpovědět na stejnou otázku. Jelikož Čínská revoluce nastala v polofeudálním/polokoloniálním prostředí, měla i Komunistická strana Číny (KS Číny) za Maa zájem teoretizovat, jak lze vybudovat socialismus, a díky tomuto zájmu existují momenty, kdy se teorie Nové demokracie a Permanentní revoluce aspoň v tomto smyslu protínají. Klíčové jsou však rozdílnosti – zejména proto, že KS Číny na rozdíl od trockistických organizací zvládla na otázku úspěšně odpovědět a vybudovat v Číně socialismus.

Teorie Nové demokracie pojednává o tom, jak vybudovat výrobní síly nezbytné k vytvoření socialismu (tj. průmyslovou infrastrukturu, která by se běžně objevila za kapitalismu, ale v polofeudálním společenském útvaru často převážně chybí), neboť centralizace výrobních sil, která představuje typický znak socialismu, je možná jen tehdy, když tyto výrobní síly vůbec existují. Spíše než by teorie Nové demokracie čekala, až buržoazní revoluce připraví kapitalistické základy pro socialismus, tato teorie tvrdí, že:

1. v zemi, kterou ovládá imperialismus, taková revoluce obecně není možná, a není ani nutná, protože světový kapitalismus způsobuje, že každá země je v jistém smyslu kapitalistický útvar;
2. ekonomická infrastruktura nezbytná pro socialismus bude vybudována pod řízením komunistické strany, takže budou výrobní síly podřízeny socialistickým výrobním vztahům a politika bude velet;
3. pod řízením komunistické strany může v tomto období existovat spojení „revolučních tříd“, spojení nutné k dosažení 2., jenž se skládá z dělnicko-rolnické aliance s částečným zapojením národní buržoazie, která zůstává pod odborným vedením strany.¹⁸

18 Maův text *O nové demokracii* najdete v angličtině v Marxistickém internetovém archivu: http://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-2/mswv2_26.htm. V češtině Mao Ce-tung, *Vybrané spisy*, svazek III.; Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1955; naskenováno zde: https://mega.nz/folder/vTRBBZaZ#YKa5pQlcSy_kAsiAvrZPZw/file/fCwBESx.C.

17 A někdy mají i regiony uvnitř jedné země odlišné třídní složení – přestože je sjednocuje jeden stát.

Je důležité poznamenat, že trockistky a trockisté se utkvěle zaměřují na 3. bod a zároveň zavrhuji ostatní body jako „etapistické“ (ironické vzhledem k tomu, že teorie Permanentní revoluce má také své „etapy“ – nejdřív umělé socialistické instituce na periferiích, potom pravé socialistické instituce vedené proletariátem v centrech), protože mají dojem, že se tento bod rovná „třídní kolaboraci“ a že toto více než cokoliv jiného dokazuje, že maoismus (jež redukuje pouze na tuto teorii) je teorie „buržoazní revoluce s rudými vlajkami“. Často poukází na příklady, které nemají nic společného s Novou demokracií, jak se provozovala v Číně a jak ji dnes chápou maoistky a maoisté, aby dokázali třídně kolaborující stránku této teorie. Tak trockistky a trockisté často citují neúspěch indonéského komunismu na začátku 60. let jako příklad selhání Nové demokracie (a stejným dechem selhání „maoismu“), přestože Sukarnova teorie „Řízené demokracie“ nebyla totožná s Maovou teorií „Nové demokracie“, a každopádně když Sukarno roku 1957 předložil svůj přístup k revolučnímu nacionalismu, neproběhla ještě Velká proletářská kulturní revoluce, jež později vytvořila teoretické jádro Maovy teorie. Indonéská komunistická strana se ani nechovala v souladu s teorií Nové demokracie; na rozdíl od výše popsané Maovy teorie se tato strana umístila do rámce národní buržoazní struktury, a byla tudíž pod velením národní buržoazie, ne naopak. Nová demokracie je proto možná jen tehdy, když revoluci vede a dokončí komunistická strana: velet musí komunistická politika; výrobní vztahy, které jsou pro socialismus nutné politicky, musí řídit výstavbu výrobních sil, které jsou pro socialismus nutné ekonomicky.¹⁹

Důvod, proč teorie Nové demokracie tvrdila, že národní buržoazie v polofeudálním a polokoloniálním prostředí může být „revoluční třída“ (avšak jen do jisté míry a vždycky pod vedením strany), byl ten, že tato třída na rozdíl od *kompradorské buržoazie* (tedy buržoazie, jež zastupuje imperialistické zájmy) měla často nezávadný zájem zbavit se imperialistického vměšování a polofeudální ideologie. V rámci budování socialismu v polofeudálním/polokoloniálním prostředí bylo toto vědomí objektivně

revoluční. Jak Mao píše v textu *O nové demokracii*: „Vzhledem k tomu, že čínská národní buržoazie je buržoazií koloniální a polokoloniální země a je pod imperialistickým útlakem, zachovává si dokonce i v epoše imperialismu stále ještě v *jistých obdobích* a do *jisté míry* revolučnost v boji proti zahraničnímu imperialismu a proti byrokraticko-militaristickým vládám své země.“²⁰ Povšimněte si, jak Mao zužuje, že tato „revolučnost“ je možná jedině „v jistých obdobích a do jisté míry“; hranice této revolučnosti vymezuje o pouhých pár odstavcích dál, což ukazuje, proč nemá teorie Nové demokracie nic do činění s třídní kolaborací ani zdržováním se na chvostu národní buržoazie:

Avšak právě proto, že čínská národní buržoazie je buržoazií koloniální a polokoloniální, a proto je hospodářsky a politicky neobyčejně slabá, vyznačuje se současně i jinou vlastností – náchylností ke kompromisům s nepřáteli revoluce. Čínská národní buržoazie nemá dokonce ani za revoluce chuť úplně přetrhat svazky s imperialismem. Mimo to je úzce spjata s vykořisťováním na vesnici ve formě pronájmu půdy. Proto není ochotna a není schopna přistoupit na úplné svržení imperialismu a tím méně na úplné svržení feudálních sil.²¹

To nezní jako třídní kolaborace. Ve skutečnosti způsob, jak Mao chápe národní buržoazii v polofeudálním/polokoloniálním prostředí (o níž by tvrdil, že je to buržoazie, která se liší od buržoazie v centrech kapitalismu), je podobný způsobu, jak Trockij chápe rolnictvo: užitečná síla, z níž v určité fázi revoluce čerpat, ale kámen úrazu na pozdější revoluční cestě. Tím je zdůvodněno umístění národní buržoazie pod velení strany během období Nové demokracie a proto si reakcionářští historici dodnes stěžují, jak byli tito ubozí buržoazní lidé oklamáni, aby spolupracovali s komunismem, načež byli o svá buržoazní „práva“ připraveni.

Extrémně důležité pro otázku „maoismus nebo trockismus“ je, že období Nové demokracie doopravdy pominulo koncem Velkého skoku vpřed (to navzdory některým významným selháním VSV, která nutno říct nebyla až tak tragická, jak tvrdí buržoazní reakcionářští historici), ukončení tohoto období otevřeně vyhlásila stranická frakce sjednocená okolo Maa a konečně se objevil socialismus. V tomto kontextu už nebyl problém, jak vybudovat prostředí nutné pro diktaturu proletariátu, nýbrž jak diktaturu proletariátu udržet a tvořit společenské vztahy nutné pro komunismus. Tady je nezbytné říct, že ve straně existovala

19 Když kousek odbočím, přítel a soudruh, který mi pomohl s editací této polemiky, upozornil, že je „důležité zdůraznit, že trockistky a trockisté si pletou teorii Nové demokracie nebo Lidové demokratické revoluce se stalinistickou a post-stalinistickou teorií Národní demokratické revoluce. Ta prakticky předepisuje komunistickým stranám třetího světa, aby se podřídily ‚národní buržoazii‘ [jako byla výše popsaná Li Li-sanova linie v KS Číny před Maem], což způsobilo debakl hlavního proudu indického komunismu, který se proměnil v prosté soutěžení ve volbách, a mnohem tragičtější katastrofu PKI a Tude. Nová demokracie velmi jasně mluví o nezávislé moci strany, pracující třídy a rolnictva, o pouze taktickém uzavírání aliancí s buržoazními silami Kuomintangu a podřizování národní buržoazie rolnictvu a dělnictvu – nikoliv podřizování dělnictva a rolnictva národní buržoazii.“ (N.A.)

20 Mao Ce-tung, Vybrané spisy, svazek III.; Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1955; *O nové demokracii*; s. 171–172.

21 Tamtéž, s. 172.

politická linie, jež nechtěla pokročit dál za Novou demokracií, jež si toto období pletla se socialismem a nechtěla pokračovat se zápasem o upevnění diktatury proletariátu. Proto během Velké proletářské kulturní revoluce vznikla kritika špatné teorie „výrobních sil“ – teorie, která tvrdila, že bychom se měli zaměřit pouze na budování výrobních sil nutných pro socialismus, místo abychom se zabývali politickými otázkami výrobních vztahů, tudíž že máme pokračovat jenom v Nové demokracii a zaměřovat ji se socialismem.

Novější události v Nepálu poskytují dobrý příklad tohoto problému. Komunistická strana Nepálu (maoistická) [KSN(maoistická)] zahájila úspěšnou lidovou válku a dovedla založit něco na způsob období Nové demokracie, když se z ní stala Sjedená komunistická strana Nepálu (maoistická) [SKSN(maoistická)]. Jelikož i Nepál byl poloфеudální/polokoloniální země, potřeboval ustavit Novou demokracii, aby se vytvořilo nezbytné prostředí pro socialismus, ale buržoazní linie ve straně zvítězila dříve než v Číně a opustila i Novou demokracii, když revoluce degenerovala v cosi, co můžeme nazvat, ale pouze v tento okamžik degenerace, „buržoazní revoluci s červenými vlajkami“.

Protože však maoistky a maoisté tvrdí, že v revolučním prostředí se vždycky projeví spor o linii – zápas mezi těmi, kdo nechtějí pokračovat dál na socialistické cestě, a těmi, kdo chtějí dokončit revoluci – tento spor o linii nastane, ať už Nová demokratická revoluce probíhá nebo ne. V Číně skutečně tento spor o linii existoval už před obdobím Nové demokracie, během něj i po něm; buržoazní linie dosáhla vítězství teprve na konci Kulturní revoluce, kdy se síly shromážděné okolo Tenga Siao-pchinga²² ukázaly jako vítězné a začala obnova kapitalismu – původně zamýšlená jako návrat k období Nové demokracie. Problém obnovy kapitalismu proto nesouvisí nijak konkrétně s teorií Nové demokracie; pro maoistky a maoisty je to za socialismu neustálá možnost, jelikož socialismus je také období třídního boje – což je klíčový teoretický koncept marxismu-leninismu-maoismu, uplatnitelný univerzálně.

Je proto důležité poznamenat, že teorie Nové demokracie, i když ji pochopíme správně, je podle maoismu pouze teorie, kterou lze uplatnit na revoluce, jež se objeví na periferiích světového kapitalismu. Revoluční hnutí v centrech světového kapitalismu – tedy hnutí, jež se projevují v dokončených kapitalistických výrobních způsobech – nebudou o Novou demokracii usilovat, protože problém, na nějž má Nová demokracie odpovídat, nemá nic společného s kapitalistickým výrobním způsobem, kde ekonomická infrastruktura nutná pro budování socialismu už existuje. Z toho důvodu maoismus, který byl

povýšen na nové teoretické stádium revolučního komunismu, není primárně definován teorií Nové demokracie, jelikož nové stádium komunismu by mělo nést univerzální stránky, které jsou uplatnitelné v libovolném kontextu. Rozhodující bod teorie marxismu-leninismu-maoismu byl zmíněn výše, a propojuje se s dalšími body o tom, jak má fungovat strana, jak nadstavba v daných okamžicích historického vývoje překáží základně, jak můžou masy hnát stranu k zodpovědnosti, jak se chovat k lidem a s velkým množstvím konceptů, které zohledňují nejen důležitost revolucí ve třetím světě – a souhlasí s Leninem, že se tyto ději častěji, protože jde o „slabé články“ kapitalistického světového systému – ale poučují nás také o tom, jak provést revoluci v prvním světě a jaké problémy nás nezbytně potkají.²³

Fakt, že v centrech kapitalismu neexistuje žádné významné rolnictvo ani národní buržoazie s nějakou „revolučností“, znamená, že jakákoliv možnost Nové demokracie v těchto regionech je zjevně absurdní. Naopak stojí za zvážení fakt, že výstavba socialismu bude vyžadovat mobilizaci mas a potenciální jednotnou frontu mezi komunistkami a komunisty, různými sektory proletariátu, některými uvědomělými prvky maloburžoazie (tj. studentstvem a inteligencí) a (v kontextu USA a Kanady) utlačovanými národnostmi – nebo dokonce i některými drobnými podnikajícími, kteří můžou být revoluci nakloněnější než pracující v privilegovaných odborech. Dále fakt, že jakákoliv možné zavedení socialismu přinese také třídní boj mezi těmi, kdo chtějí posouvat socialismus vpřed, a těmi, kdo chtějí zpět na buržoazní ideologii – tedy že třídní boj pokračuje i za diktatury proletariátu – je klíčový prvek k uchopení maoismu napříč regiony. Tento bod prozkoumáme podrobněji v následujících oddílech.

23 Pro přímočařejší prohlídku teorie marxismu-leninismu-maoismu odkazujeme čtenářstvo, ať zváží *Why Maoism?* od Shashi Prakash a dokument RIM zmiňovaný na různých místech této polemiky, *Ať žije marxismus-leninismus-maoismus*. Pro vyjádření marxismu-leninismu-maoismu v konkrétním společenském kontextu takzvaného „prvního světa“ vybízíme čtenářstvo, ať prozkoumá stranický program Parti Communiste Révolutionnaire (PCR-RCP) a teoretické texty této revoluční strany, jež jsou dostupné francouzsky a anglicky na pcr-rcp.ca. Pozn. překl.: Na přelomu let 2021 a 2022 se PCR-RCP rozpadla. Původní web už není k dispozici, ale najdete jej stále v archivu: <https://web.archive.org/web/20210926010032/http://www.pcr-rcp.ca/en/>. Na PCR-RCP dnes navazuje (New) Communist Party of Canada ((N)CPC-(N)PCC), jejíž program si přečtete zde: <https://ncpc-npcc.ca/2024/05/14/political-program/>.

22 V mezinárodním přepisu do latinky pchin-jin je to Deng Xiaoping; pozn. překl.

Maoismus je stalinismus?

Významný problém, s nímž se setkáváme, když polemizujeme s trockismem, je obvinění, že každá forma komunismu, která přijímá základy leninismu, ale není trockismus, je už tímto faktem „stalinismus“. Tudiž po Leninovi může být jenom trockismus nebo stalinismus a nic jiného. S maoismem se pak zachází jako s variantou stalinismu a důvody, proč jde o stalinismus, jsou dost zjednodušující.

Maoismus je podle trockistek a trockistů stalinismus obecně proto, že údajně odpovídá Stalinově teorii „socialismu v jedné zemi“. Zde stojí za zmínku, že za definování „stalinismu“ mají primárně zodpovědnost trockistky a trockisté a vidí jej jako jedinou ideologickou možnost, která v leninistickém terénu soupeří s trockismem. Fakt, že Stalin prohlašoval, že jedna země může sama vybudovat socialismus (avšak ne nutně sama *komunismus*, což je důležité), nejen že způsobuje tření s trockistickou teorií permanentní revoluce [viz výše], ale bývá těmi nejnekritičtějšími trockistkami a trockisty interpretován ve smyslu, že Stalinovi záleželo pouze na revoluci v Rusku a byl přesvědčen, že to je jediná možná socialistická revoluce – *socialismus, který mohl nastat jen v jediné zemi*, a k čertu se zbytkem světa.

No, je pravda, že se Čínská revoluce za Maa pokusila budovat socialismus v Číně bez světové revoluce, a pokud je tohle kvalifikace „stalinismu“, tak by je to asi mohlo usvědčit z viny proti trockistické žalobě. Maoistické chápání Čínské revoluce se však přitom shoduje s velmi důležitým teoretickým rozlišením mezi *socialismem* a *komunismem*, které provedl Lenin ve *Státě a revoluci*, zatímco v Trockého spisech *Permanentní revoluce* chybí. Podle tohoto chápání je socialismus, diktatura proletariátu, v jedné zemi možný a jde o přechod ke komunismu, ale plný komunismus kvůli své bezstátní podstatě nezbytně vyžaduje, aby i celý zbytek světa byl socialistický. Avšak to, že většina světa není socialistická, samo neznamená, že by jedna země nemohla ustanovit diktaturu proletariátu; nejvýznamnější pak je, že čím více bouřkových jader do tohoto přechodného období nastoupí, tím pravděpodobněji se stane světový komunismus.²⁴

Trockistky a trockisté však kvůli teorii permanentní revoluce a kvůli tomu, že celý svět považují za jediný „sloučený a nerovnoměrný“ výrobní způsob, mají dojem, že socialistickou revoluci musí podniknout celý svět a že dílčí socialistické revoluce jsou nemožné. Národy na periferii, které se pouštějí do socialistických revolucí, tedy podle této interpretace nemůžou doufat ve víc než v demokratickou revoluci s „umělými socialistickými institucemi“ a dříve či později narazí na občanskou válku proti svému rolnictvu, pokud revoluci nevelí rozvinutější proletariát v centrech globálního kapitalismu. Opět tady máme pnutí mezi kreativitou, již si trockismus přeje vyjádřit, a jeho neschopností uniknout dogmatickému lpění na ortodoxních marxistických kategoriích. Dozvídáme se, že socialistická revoluce na periferiích musí být permanentní, nesmí spadnout do pastí čekání na buržoazní revoluci; zároveň je však tato revoluce nemožná a může být jenom *demokratickou* revolucí (buržoazní revolucí? – tady už jsou kategorie matoucí a nastává puntičkářství), pokud revolučně nezasáhnou ekonomicky rozvinutější národy.

A tak jako Trockij slučuje kategorie kapitalistického výrobního způsobu a kapitalistického světového systému, stejně slučuje i kategorie socialismu a komunismu. Jeho zdůvodnění, proč je možná jenom celosvětová socialistická revoluce a proč prostě nemůže socialismus vzniknout v jednotlivých zemích, se nachází v pasážích, kde Marx a Engels také tvrdí, že je možná jenom světová socialistická revoluce – a trockistky a trockisté nám s oblibou tento fakt připomínají. Problém však spočívá v tom, že Marx a Engels často používali pojmy *socialismus* a *komunismus* jako synonyma, a byl to teprve Lenin ve *Státě a revoluci*, kdo těmito kategoriím dodal více sémantické jasnosti. Lenin totiž dlouze a důkladně poukázal na momenty v dílech Marxe a Engelse, kde s konceptem *socialismu* (tj. centralizovaného státu, kde se buržoazie nachází pod diktaturou proletariátu) zachází jako s kategorií plodící *komunismus* (tj. beztřídní společnost). Při leninistickém objasnění a konkretizaci těchto konceptů je pak snadno možné, aby socialismus, aneb diktatura proletariátu, existoval v dílčích zemích, zatímco jiné země zůstanou kapitalistické – i když je nutno přiznat, že existenci takového socialismu bude ovlivňovat vnější imperialistický tlak. Lenin zároveň tvrdil podle Marxe a Engelse, ale už bez sémantického zmatku, že komunismus je možný jedině celosvětově; velice pragmaticky vzato musí stát přece jen odumřít, aby nastal komunismus, a v kontextu kapitalistického světového systému by imperialistické národy, pokud by nějaký stát kdy odumřel, zřejmě tento vznikající komunismus ihned rozdrtily. Zdá se však, že Trockij zde Leninovy konceptuální kategorie nepřijímal a nechal se snad způsobem, jak chápal světový kapitalismus, vést k prostému tvrzení, že socialistická revoluce je možná jedině světovou revolucí.

24 Samir Amin tento proces nazval „odpojování“ (*delinking*) a tvrdil, že vznikání socialismů v periferiích bude tím, jak odstupuje od světového kapitalistického trhu, negativně ovlivňovat kapitalistické ekonomiky v centrech imperialismu, protože je připraví o globální nadhodnotu.

Proto podle trockismu dosud neexistoval žádný reálný socialismus, pouze zdegenerované/zdeformované dělnické státy a bonapartistické (tj. „stalinistické“) režimy. Když pak v těchto prostředích dojde k obnově kapitalismu, trockistická odpověď bývá až škodolibé prohlášení, že je to zkrátka tím, že nikdy nebyly socialistické! Oproti tomu maoistky a maoisté volí jiný přístup: tvrdí, že tyto regiony socialistické byly, ale nepodařilo se jim dovést socialistický zápas ke komunismu, protože *třídní boj za diktaturu proletariátu pokračuje*, což je klíčový vzhled marxismu-leninismu-maoismu zmíněný výše. Kapitalistická obnova tedy může nastat, protože i socialismus je třídní společnost: buržoazie je konec konců udržována pod diktaturou proletariátu, a tak může vždy tuto diktaturu porazit a vrátit se k moci. Významné je, že v nadstavbě přetrvává buržoazní ideologie, stává se z ní v socialistické společnosti podmanivá síla, a to proto, že většina z nás se narodila a vyrůstala v prostředí, kde měla buržoazní ideologie hegemonii – od toho je těžké se odtrhnout, neboť po revoluci přicházíme nasáklí ve splasčích minulého výrobního způsobu – a tato ideologie zůstává podmanivá i *pro lidi uvnitř komunistické strany*.

Trockistky a trockisté přesto o obnově kapitalismu v někdejších socialistických kontextech (pardon, v někdejších „zdeformovaných dělnických státech“) vypráví jiný příběh. Jejich příběh je poněkud zjednodušený, a tak nedovede vysvětlit mnoho: Stalin a byrokracie, kterou vytvořil, zničila Ruskou revoluci, zejména protože Stalin a jeho byrokracie neuznávali permanentní revoluci. Řešením tohoto problému je pak, aby po Leninovi místo Stalina vedl Ruskou revoluci Trockij; vychází z toho problém velkých postav historie. My maoistky a maoisté však trváme na tom, že by Trockého vedení Ruské revoluce nic podstatného nezměnilo: v první řadě si očividně nebyl schopný uvědomit, že třídní boj pokračuje jak za socialismu, tak dokonce i ve straně (tento vzhled byl možný teprve při shrnutí Ruské revoluce, jež nastalo během Čínské revoluce a krystalizovalo v teorii Kulturní revoluce, kdy se masy vrhly na střediska strany), a jeho teorie permanentní revoluce předpovídá jeho selhání – těžko říct, jak by se mu dařilo v čele světové socialistické revoluce vedené z Ruska, jež bylo pod útokem reakčních sil. A tak i podle trockismu byla Ruská revoluce s Trockým i bez něj předurčena k nezdaru.

My maoistky a maoisté opět tvrdíme, že krach jakékoliv socialistické revoluce je možný vždy, jelikož socialismus je přechodná fáze, a proto stále období třídního boje, v němž se revoluční třída snaží dokončit svou hegemonii. Chápeme, že revoluce mohou vždycky selhat, a to i před socialismem, ne proto, že by dotyčnému revolucionářství chybělo jakési ryzí porozumění bolševismu a strana s magickými přísadami *pravého* demokratického centralismu, nýbrž proto, že kapitalistická obnova je socialistickým revolucím pokaždé neoddělitelně vtisknutá.

V samotné straně probíhají spory o linii a občas zvítězí linie, jež nejlépe reprezentuje kapitalistickou cestu.

Když se vrátíme k obecné otázce Stalina a stalinismu, což často bývá hlavní starost trockismu (protože se definuje jako jediný leninismus, který není stalinistický), měli bychom aspoň uznat, že je důležité správně kritizovat Stalina a fenomén, jež trockistky a trockisté nazývají „stalinismus“. Na rozdíl od marxistek-leninistek a marxistů-leninistů, kteří hlásají úplnou věrnost Stalinovi jako tomu pravému nástupci Lenina a kteří tvrdí, že každé revoluční hnutí, jež do jakékoliv míry Stalina kritizuje, není správně „marxisticko-leninistické“, se my maoistky a maoisté domníváme, že každá pozicovost v komunistickém hnutí (i Mao) by měla podléhat konkrétní a důkladné kritice. Proto si nepředstavujeme, že by Stalinovi nešlo nic vytknout, ani že kritizovat Stalina se rovná kontrarevolučnímu chování, jak nám namlouvá těch pár zbylých hodžaistek a hodžaistů.²⁵

Avšak pouhé zaměření se na Stalina jako nějakého d'ábelského diktátora, který zničil bolševickou revoluci, zavání buržoazním moralizováním a zachovává jedny z nejhorších prvků reakcionářské propagandy okolo Ruské revoluce. Tato perspektiva navíc není schopná vysvětlit, co se v Sovětském svazu stalo po Stalinově období, když Chruščov Stalina i „stalinistické“ období veřejně odsoudil. Tehdy trockistky a trockisté Chruščova skutečně chválili, protože měli dojem, že dokazuje pravdivost Trockého teorií o Sovětském svazu... Ale kdyby tomu tak bylo, pak by musel být brán jako správný i Chruščovův záměrný revizionismus (jeho teorie pokojné koexistence s kapitalismem), kvůli němuž Stalinovo období odsuzoval.

Pokud tedy Chruščov otevřeně přijímal revizionismus a byl ne-Stalin, a jasně odmítal všechno, co by se dalo označit za „stalinismus“, neudělalo by to pak ze Stalinova období něco víc než jen „zdeformovaný/zdegenerovaný dělnický stát“ skrz to, že Chruščovovo odtržení od tohoto období byl typický znak revizionismu (teze pokojné koexistence byla přesně stejná jako argument, který v menším kontextu zastával Eduard Bernstein)? Ani trockistické kritiky Chruščova nedovedou toto období Sovětského svazu správně rozlišovat od Stalinova období, vnímají je obě jako totéž (protože tam byla byrokracie!) a odmítají pochopit, že Chruščovovo odtržení od předchozího období byl vážný epistemický zlom v teorii i praxi Sovětského svazu; opravdu otrásl světem, odcizil po celém světě nesčetná komunistická hnutí, vedl k nezdařenému bandungskému projektu a nelze s ním nakládat pouze jako s další variantou „stalinismu“, nebo ještě hůře jako s revolučním odmítnutím „stalinismu“, které dokazuje, že Trockij měl pravdu. Maximálně se snaží tvrdit, že Chruščov byl jen další

25 Enver Hodža byl vůdce Albánské revoluce, jehož věrnost Stalinovi jakožto přednímu marxistu-leninistovi byla absolutně dogmatická.

„stalinista“, stejně jako Gorbačov a Jelcin – homogenizace, jež je přinejlepším neohrabaná a přinejhorším idealistická.²⁶

Maoistky a maoisté nezkoumají selhání Sovětského svazu jako výsledek zlého jedince, který měl moc vytvořit byrokracii oddanou jeho nekalým plánům – což je druh analýzy, jaký patří do pohádek a fantasy románů – a místo toho se snaží selhání Sovětského svazu porozumět historicky materialistickým způsobem. Nezavrhujeme Stalina jako zlou postavu; vnímáme ho jako někoho, kdo v určité chvíli z nějakého důvodu vedl revoluční stát (kdyby se historie udála jinak, Ruskou revoluci by převzal Trockij a Stalin by byl ve vyhnanství, říkali bychom totéž o Trockém) a ve snaze ho vést se dopustil různých chyb.²⁷ Přístup k budování socialismu za Stalina však bereme jako chybu, která produkuje revizionismus a selhání Ruské revoluce nebo i jakékoliv jiné revoluce.

Znovu: teorie, že třídní boj pokračuje za diktatury proletariátu, vysvětluje jak selhání stalinistického období, tak i revizionismus Chruščovova období. Stalin nechápal možnost kapitalistické obnovy jako přirozenou součást socialismu – to, že socialismus je stále třídní společnost – ani že kontrarevoluční politické linie pochází ze zděděné buržoazní (nebo i polofeudální) ideologie, jež se zachovává v nadstavbě. Takže místo aby nahlížely na lidi ve straně a sovětské společnosti, kteří převzali nebo nepřevzali buržoazní politické linie, jako na něco, co se za socialismu nutně stane, jednaly síly shromážděné okolo Stalina – takzvaná „stalinistická byrokracie“, jak to vyjadřují trockistky a trockisté – jako by ti jedinci, skupiny a myšlenky byly jednoduše výsledkem zahraničního vměšování nebo vědomé vlastizrady. Navíc nepochopily, že v samotné straně se zabydlí organický zápas linií, který bude odrážet převládající třídní boj za socialismu, a že vedení strany bude

26 Viz Spartakovci, *Co je a co není trockismus!*, <http://www.marxists.org/history/etol/document/icl-spartacists/1990/trotskyism.html>, kde tito ortodoxní trockisté a trockistky předkládají právě takový argument. A je značně absurdní vzhledem k tomu, že Gorbačov otevřeně hlásal, že chce ukončit Sovětský svaz, že je antikomunista a Stalinem pohrdá, a vzhledem k tomu, že neskrývá svou lásku ke kapitalistické „demokracii“ (objevuje se dokonce v reklamách na Pizza Hut!)... Jak to z něj tedy dělá „stalinistu“?

27 Zde je důležité připomenout *Velkou debatu*, polemickou výměnu KS Číny s KSSS, konkrétně „K otázce Stalina“ (jež se nachází online na <https://www.marxists.org/subject/china/documents/polemic/qstalin.htm>), kde KS Číny podporuje Stalinovo období Sovětského svazu proti Chruščovovu revizionismu, ale zároveň poukazuje, že Stalin měl opravdu na vině „chyby v zásadách a... chyby provedené během praktické práce.“ Obviňují zde Stalina z metafyzického a subjektivistického myšlení v důležitých otázkách, z odtrženosti od reality mas, z nakládání s rozpory uvnitř lidu, jako by to byly rozpory mezi komunismem a jeho nepřáteli, z neoprávněného odsuzování lidí jako kontrarevolucionářů, z perzekucí v nesprávném měřítku a z projevování šovinizmu v mezinárodním komunistickém hnutí. Ale pro trockistky a trockisty se přesto podpora Stalinova období proti Chruščovovu období zřejmě rovná „stalinismu“.

často udržovat buržoazní ideologii. A tato teorie více než cokoli jiného umí vysvětlit, proč Stalinův zvolený následník, Chruščov, jenž nejdřív za Stalinova období spokojeně vykonával likvidační opatření a politický dohled, mohl také být revizionistou. Ne proto, že by byl zahraniční agent (jak by se domníval „stalinismus“), ani proto, že by byl byrokrat (jak by se domníval trockismus), nýbrž proto, že buržoazní ideologie a tedy revizionismus jsou vždycky podmanivé – zejména pro lidi ve vedoucích pozicích strany.

Trockistická analýza „stalinismu“ nám však o tom, jak může socialismus selhat, neřekne nic kromě toho, že „to nikdy nebyl socialismus“ nebo „protože socialismus vedl špatný muž“ nebo „kdyby tak neměli tu chladnou byrokracii, mohlo to dopadnout jinak.“ A žádné z těchto vysvětlení nedovede zodpovědět, jak správně budovat socialismus, snad kromě toho, že máme revoluci držet v permanenci a čekat, až všichni na světě vybudují socialismus společně. Zajistil by však takový scénář, aby „špatní muži“ nenastoupili k moci a všechno nezničili, nebo bychom museli mít nějaký magický mechanismus demokratického centralismu, který by navždy bránil, aby takoví zlí lidé získali totalitní moc? Řešením je tam prostě dostat nějakého Trockého, což je řešení založené na osobnostních typech. Navíc předpokládat, že by byrokracie (jež je z definice organizovaná struktura veřejné správy) ani v imaginárním kontextu jediné světové socialistické revoluce nevznikla, je samo o sobě fantazie: jak by se v tomto prostředí rozvíjel a upevňoval socialismus? Spontánně a bez jakéhokoliv zápasu o veřejnou správu? Byrokracie se můžou a budou objevovat i navzdory antibyrokratickým snahám revolucionářstva. Neměli bychom tedy předstírat, že díky nějakým nadpřirozeným antibyrokratickým silám čistého revolucionářstva nevzniknou, a naopak bychom je měli vnímat jako prostory pro třídní boj za socialismu: struktury, jež se objeví, ale musí být otevřeny masám a umístěny pod vládu mas. Už poněkolkáté nám maoistická teorie pokračujícího třídního boje za diktatury proletariátu říká něco o budování socialismu a o zápasech, jež v tomto období nutně nastanou – a to je hlavní důvod, proč je maoismus uplatnitelný v každém prostředí, proč je to vývoj následující po marxismu-leninismu a proč se nedá redukovat jen na komunismus pro rolnictvo třetího světa.

Nakonec neexistuje žádný „stalinismus“ nad rámec toho, co trockistky a trockisté říkají, že to je – a jejich představa o něm nemá doopravdy žádný vědecký význam kromě „socialismu v jedné zemi“, což je teorie, kterou jsou posedlí jen trockisté a trockistky. My maoistky a maoisté uznáváme, že není nic, co by stálo za to nazývat „stalinismus“, a ti, kterým se chce identifikovat jako „stalinistky“ nebo „stalinisté“, také přijímají slepou uličku komunismu, jež není vědecky o nic relevantnější než trockismus.

Provádění revoluce

Jak bylo zmíněno v oddílu o permanentní revoluci, trockismus je dosud mimořádně neschopný být jen nastoupit na revoluční cestu. Tento problém v zásadě vyplývá z *politického* a *vojenského* selhání revoluční strategie této teorie. Její politickou strategii jsme rozebrali výše s ohledem na teorii permanentní revoluce a zaměření na světovou socialistickou revoluci. Její vojenská strategie je v podstatě bolševická strategie povstání, takzvaná „Říjnová cesta“, kdy po období vleklého legálního zápasu následuje masová stávka a ozbrojené povstání.

Je důležité poznamenat, že všechny pokusy provést revoluci podle této povstalecké strategie po Říjnové revoluci selhaly, a převážně z toho důvodu maoisté a maoistky mluví o všeobecnosti lidové války jakožto vojenské strategie k provedení revoluce. Jelikož je však tato teorie stále v mezinárodním maoistickém hnutí předmětem debat, nebudu trávit čas tím, že bych ji srovnával s vojenskou strategií povstání, abych dokázal, proč je v tomto ohledu maoismus kvalitativně výš. Některé maoistky a maoisté i další lidé mimo trockismus (včetně některých anarchokomunistek a anarchokomunistů) přece jen teorii povstání zastávají.

Jde tady však o to, že žádný z těchto nezdařených pokusů provést revoluci povstáním ani nebyl trockistický; trockismus tedy dokázal, že je mimořádně neschopný být jen zažehnout povstalecký moment, ačkoliv si rád nárokuje jiné povstalecké momenty za své – buď prohlašuje, že za celé bolševické povstání mohla Trockého práce a při Říjnové revoluci vedl bolševiky on (tvrzení, jež ignoruje období gerilové války, které začalo roku 1905, i fakt, že Trockého příspěvky k revoluci byly *taktické* spíše než *strategické* a že revoluční strategie, která vytvořila takzvanou „Říjnovou cestu“, byla Leninova), nebo se pojmenovávají po vzpouře provedené skupinou, jejíž vedoucí členstvo Trockého nemělo rádo.²⁸ Každý poražený povstalecký pokus vedli:

1. luxemburgistky a luxemburgisté;
2. marxistky-leninistky a marxisté-leninisté, kteří často hlásali věrnost Sovětskému svazu za Stalina;
3. dokonce i anarchisté, ale jen jednou, a to v případě Španělské revoluce.

Nemáme tedy ani jediný příklad trockistického pokusu doopravdy provést revoluci, a může za to primárně obecná *politická* strategie trockismu, teorie permanentní revoluce. Nemá-li socialistická revoluce naději na úspěch, pokud ji nevede rozvinutá dělnická třída v centrech kapitalismu, a musí-li tato revoluce konečně být *celosvětová* revoluce, aby se dala správně nazývat „socialistickou“, pak trockistky a trockisté doopravdy zastávají udržování revoluce v permanenci, dokud nebudou všichni připraveni se do ní pustit společně po celém světě, což samozřejmě znamená, že čekají už od Čtvrté internacionály a věnují se jen dlouhému a vleklému legálnímu zápasu.²⁹

Trockistky a trockisté někdy hájí svoji praxi tím, že údajně chrání „pravý“ marxismus a že když udržují (zadržují) revoluci v permanenci, připravují se pouze na dobu, kdy si dělnická třída skrz desetiletí propagandy a vstupování do odborů uvědomí, že přístup té či oné trockistické sekty je správný, a jako když se jiskra zažehne v plamen, propukne trockistická revoluce. Jde o další verzi ohraného refrénu, že „ještě nedozrál čas“, který donekonečna prozpěvují i někteří marxisté a marxistky mimo trockismus. A přesto je tento přístup „ještě nedozrál čas“ z podstaty vlastní trockistické strategii revoluce: jelikož čas ještě nikdy nedozrál po celém světě najednou. Oproti trockistickému předpokladu čas na revoluci dozraje jen tehdy, když ti, jejichž „čas dozrál“ (nebo ti, kdo si ho dozrají sami), se v určitých kontextech vydají na cestu vleklých revolucí schopných rozložit imperialismus tím, že budou sledovat socialistickou cestu, místo aby čekali, až se o ni pokusí všichni najednou. A tak navzdory

29 Některé trockistické skupiny jako Mezinárodní marxistická tendence (International Marxist Tendency, IMT) zašly tak daleko, že obhajují revizionismus, když tvrdí, že revolucionářstvo v centrech kapitalismu může zahájit povstání tím, že vstoupí do sociálně demokratických parlamentních stran a převzme je zevnitř. Je však nutno poznamenat, že jiné trockistické a post-trockistické skupiny IMT za praktikování revizionismu kritizují, jakož je i nutné poznamenat, že další marxistické tradice včetně maoismu se také někdy dopouštěly na základě dogmatického čtení Leninovy *Dětské nemoci „levičáctví“ v komunismu* stejného entrstického revizionismu. Pozn. překl.: IMT se roku 2024 přejmenovala na Revoluční komunistickou internacionálu (Revolutionary Communist International, RCI) a podle svého manifestu se nyní orientuje na zakládání revolučních stran podle modelu Revoluční komunistické strany (Revolutionary Communist Party, RCP), jež vznikla v Británii: <https://communist.red/manifesto-of-the-revolutionary-communist-international/>.

28 Mluvím zde o poraženém Spartakovském povstání v Německu a o tom, že Rosa Luxemburg a Karl Liebknecht napsali ve vztahu k Ruské revoluci o Trockém pořádně odsuzující věci. A přesto navzdory tomu, že tehdy KPD neměla v oblibě Trockého ani nic, co by se dalo považovat za trockistické, to nezastavilo nechvalně známou sektářskou trockistickou skupinu, aby si přivlastnila jméno tohoto povstání pro sebe.

trockistickému tvrzení, že se teoretizováním své verze permanentní revoluce vyhýbá ekonomickému determinismu, v reálné praxi jeho strategie nakonec opět prosazuje hledisko výrobních sil, neboť udržuje revoluci s pozastavenou platností, dokud se celosvětový „sloučený a nerovnoměrný“ výrobní způsob nedostane do rovnovážného bodu, kde se do toho můžou všichni pustit společně.

Nikdo však k sektářskému opatrovnictvu „čistého marxismu“ netáhne, protože ač jsou kvůli své ortodoxnosti asi nejlepšími příklady trockistické teorie, většinu lidí připadají jejich sektářství, dogmatismus a misionářský marxismus otravné, urážlivé a obecně kultistické. Důležitější jsou proto ti, kdo jsou ovlivněni trockistickou tradicí, ale správně oproštěni od přístupu výrobních sil (ti, jež většinou označujeme jako „kritické trockisty“ nebo „post-trockistky“), kteří se stále nemohou odtrhnout od teorie, která vytvořila strategii neschopnou provést revoluci. Tyto skupiny se často zakládají na teorii Hala Drapera o „socialismu zdola“ a v praxi končívají na chvostu masových hnutí. Z jiných se stává sotva víc než kluby pro univerzitní studentstvo, intelektuálstvo, odborové byrokraty a byrokraty (a to navzdory trockistické bezzubé kritice byrokracie). Zase jiní si představují, že když vstoupí do sociálně demokratických buržoazních stran a dají se do reformního projektu, snad proto, že jim ta absence militantnosti dovolí být váženými komunistkami a komunisty, umožní to nakonec vznik socialismu. Stejně jako výše i u všech těchto případů platí, že trockismus a jím silně ovlivněné proudy marxismu se nikdy v reálné praxi vážně nepřiblížily revoluci.

Vzhledem k tomu, že toto je ta nejdůležitější stránka komunismu – *provést revoluci a svrhnout kapitalismus* – je všerhající, že trockistická tradice nemá žádnou revoluční zkušenost, o níž by mohla být řeč, pokud nepočítáme Bolševickou revoluci, na níž se Trockij *podílel* jako revolucionář. To však nebyla „trockistická“ revoluce; vždyť i Stalin se na Bolševické revoluci podílel (do takové míry, že ho obklopoval celý podzemní aparát, a právě toto víc než co jiného mu dovolilo vytlačit Trockého z Kominterny), ale průměrný trockista nebo trockistka by chytil záchvat křeče, kdybyste Bolševickou revoluci označili za „stalinistickou“!

Takže na rozdíl od maoismu, který ještě předtím, než byl plně teoretizován, už inspiroval napříč světem významné lidové války, nemá trockismus žádnou vlastní revoluční zkušenost, prokázal, že je neschopný vlastní revoluční zkušenost vytvořit, a tudíž se nemůže učit z jejích úspěchů a selhání ohledně revoluční strategie. Jediné, co trockismus může dělat, je kritizovat jiná revoluční hnutí z pozice odnikud, z postoje založeného pouze na svém chápání Bolševické revoluce a na přesvědčení, že všechno musí jít přesně tak, jak si představuje, že to bylo během Bolševické revoluce, přestože jako ideologie nezvládá

tento příklad zopakovat, a co je důležitější, svět už není stejný, prostorově ani časově, jako bylo Rusko roku 1917. A přestože se trockistky a trockisté účastnili povstaleckých momentů jako hornických stávek a převzetí továren napříč Latinskou Amerikou, ve všech těchto případech se jen pohybovali na chvostu většího masového hnutí, spíše než by tyto boje organizovali a vedli k revolučnímu momentu.

Samozřejmě že trockismus toto obvinění tradičně odmítá, jak jsem poznamenal v oddílu o permanentní revoluci, a to poukázáním, že tato všechna jiná revoluční hnutí selhala, a že by možná uspěla, kdyby následovala teorii permanentní revoluce. Takové nařčení je snadné, protože si trockisté a trockistky můžou nárokovat „čistý marxismus“ přímo na základě faktu, že nikdy neměli šanci (kvůli své teorii, jež jim brání vůbec šanci dostat) vést revoluci, a tak narazit na nepořádnost, kterou revoluce obvykle vyvolávají, ani na spor dvou linií, jenž podle nás maoistek a maoistů (podle naší historické zkušenosti) nevyhnutelně nastává; trockismus se nedopustil žádných chyb, protože neudělal nic, co by mu umožnilo selhat nebo uspět. Je to trochu jako by někdo, kdo nikdy nechodil do školy, tvrdil, že nikdy nepokazil test: je to absurdní a mylná pozice, ale hlavně projevuje idealistické pojetí marxismu, v němž je čistý komunismus podobný platónské formě, která existuje mimo prostor a čas, a abychom vytvořili skutečně dokonalou revoluci, stačí správně rozmýšlet o podstatě této formy.

My maoisté a maoistky však spolu s Marxem prohlašujeme, že poznat něco je možné jedině skrze praxi; pochopit revoluci je tedy možné jedině skrze revoluční praxi, pokusy o revoluci a občasné nezdary. Poučuje nás historie, ale ne za okolností, jež jsme si sami zvolili, a můžeme vyřešit jen ty otázky, jak Marx svému čtenářstvu rád připomínal, které nám historie předkládá – pokud je vůbec vyřešíme. Nutno říct, že trockismus se v praxi ani nepokusil vyřešit problém, jak provádět revoluci: pouze tento problém teoretizoval a spoléhal se na teorii, jež revoluci promítá do daleké budoucnosti, a tak se vyhýbá tvrdé práci budování reálného revolučního hnutí.

Utkvělá potřeba tvrdit, že maoismus je pseudo-kunismus, se opravdu zdá být výsledkem ideologie zabývající se čistým marxismem (tj. marxismem, který existuje mimo třídní boj a který můžeme objevit pouze čtením přesných slov Marxe, Engelse, Lenina a Trockého, jako by ta slova byla posvátná), jakož i výsledkem ideologie, která se cítí ohrožená, když marxismy jiné než údajný vrchol komunistické teorie (trockismus) dovedou úspěšně vybudovat hnutí schopná spustit revoluce. A tak místo aby zkoumal, proč jsou tyto jiné komunismy úspěšné a co jejich teorie doopravdy říkají – místo aby zpochybňoval svou absenci revoluční praxe – se trockismus spokojuje s prohlášováním, že jde o falešné revoluce, a když pak tyto revoluce selžou (protože

žádná revoluce není předurčená úspěš a úspěch je extrémně náročný), někteří trockisté a trockistky se významně uchechtou a pronesou, že jejich teorie to selhání umí vysvětlit, i když, jak bylo zmíněno v předchozím oddílu, ve skutečnosti teorie těch, kdo selhali, odvedou lepší práci, chceme-li se vyznat v revolučním selhání.

Některé z ortodoxnějších trockistických skupin dokonce zkouší tvrdit, že tento nedostatek revoluční historie je ctnost: „frakční boje, které probíhají od založení Trockého Čtvrté internacionály před více než 50 lety, jsou boje o to, aby se pro mezinárodní proletariát zachovaly principy a revoluční tradice, jež uplatnila Leninova Bolševická strana, když vedla pracující masy někdejší carské říše k vítězství.“³⁰ To pak znamená, že hlavní povinností revolucionářstva je zachovávat tradice z minulosti, sesbírané skrz určitý velice konkrétní společenský a historický kontext, a že taková snaha ospravedlňuje frakcionářství a sektářství, jež existují jen proto, že si trockistická skupina x myslí, že trockistická skupina y chybně ideologicky interpretuje velmi specifické teoretické pozice známé jen vyvoleným, které zastával Trockij.

Tyto ultraortodoxní varianty trockismu našťěstí vnímá většina levice, včetně většiny trockistek a levičáků ovlivněných trockismem, jako naprosto směšné karikatury marxismu, a přetrvávat zvládají jen ze stejných důvodů jako kulty. Tuto ortodoxně trockistickou obranu zachovávání historie na úkor revoluční akce zmiňujeme pouze proto, abychom ukázali, že někteří trockisté a trockistky si jsou neschopnosti trockismu vytvořit nebo vést revoluční hnutí dobře vědomí. Rovněž bychom si z tohoto ortodoxního sektářství měli brát ponaučení, že do ideologických zápasů o linii s jinými variantami komunismu nevstupujeme jen proto, abychom šířili banální sektářství a nehybná frakcionářství, jak si někteří myslí, ale proto, abychom objasnili teoretické pozice nutné k provádění revoluce. Být posedlí těmito teoretickými pozicemi, aniž bychom se je pokusili uplatnit v revoluční praxi – a nemoc se tak učit, jak je kreativně vyjadřovat v daném společensko-historickém kontextu – to je antiteze komunismu.

30 Spartakovci, *Co je a co není trockismus!*, <http://www.marxists.org/history/etol/document/icl-spartacists/1990/trotskyism.html>

Teorie a praxe

Tedy jak jsme probírali zkraje této polemiky, otázka „maoismus nebo trockismus?“ nemá nic společného s abstraktním sektářským hašteřením; je to otázka o konkrétních okolnostech, o teoretických pozicích nutných k provádění revoluce. Dále je to otázka, jež vystupuje z komunistické tradice, která se už od významné, avšak nakonec nezdařené lidové války v Peru opravdu pokouší provést revoluci a porozumět, co to znamená. Po Peru přišel Nepál, který pokročil dále, ale přesto se srazil s problémem vzniklého revizionismu skrze zápas dvou linií ve straně, jak nám maoismus říká. Po Nepálu přišlo obnovení lidové války v Indii, která se stále rozrůstá a vrhá zemi do občanské války. A za pár let možná svoji lidovou válku spustí maoistky a maoisté v Afghánistánu a dokážou tak, že 21. století bude století revolucí. V centrech světového kapitalismu se objevují nové marxistické-leninistické-maoistické útvary a snaží se pochopit, jak provést revoluci v centrech kapitalismu – tato otázka už velmi dlouho zůstávala bez řádného prozkoumání a nejčastěji se na ni odpovídalo entristickými a/nebo povstaleckými teoriemi, jež nikdy neuspěly.³¹

Proto nemáme zájem opakovat vyčpělé refrény, které dřívější marxistická-leninistická hnutí zpívala o trockismu. Myslíme si, že je možné uznávat trockismus jako jednu z interpretací marxistické-leninistické tradice – dokonce podle nás stojí za to připustit, že mnoho trockistických jednotlivců i skupin poskytlo užitečné příspěvky k teorii a neúnavně podporovalo masy – jenom si však nemyslíme, že tato interpretace podle svých teoretických základů dovede být něco víc než revoluční slepá ulička.

Máme také dojem, že trockistické střety s maoismem, jakož i střety těch, kdo nekriticky přijímají trockistický narativ (jako dobrý příklad tohoto problému slouží Goldner, která je „levá komunistka“, nikoliv trockistka), nezvládly nikdy tuto teoretickou trajektorii pochopit. Když se setkáváme s články o maoismu od takzvaných „kritických trockistek“ a „kritických trockistů“, kteří na Čínské revoluci nevidí nic platného a ignorují všechna

31 Například kanadská Parti Communiste Révolutionnaire (PCR-RCP) věnovala spoustu času snaze na tuto otázku odpovědět, protože ji vnímá pro budování revolučních hnutí ve svém společenském kontextu jako nepostradatelnou. A to, že tato poměrně nová strana roste a předvádí, že jde o živoucí sílu, nevychází jen z její militantnosti, ale i z jejího kreativního a svěžího uplatnění marxistické teorie v kanadském kontextu.

velká revoluční hnutí na světových periferiích, která z této revoluce čerpala inspiraci – když čteme teoretické střety, jež zachází s maoismem jako s fenoménem, který proběhl jen v 60. a 70. letech, a ignorují fakt, že maoismus jakožto maoismus se vyhranil teprve koncem 80. let – máme sklon předpokládat, že tento přístup se špatným úmyslem u našich trockistických protějšků vypovídá více o jejich nedostatečném teoretickém chápání než o nějakých chybách na naší straně. Když pak sledujeme, jak jiné komunistky a komunisté berou velké lidové války, jež propukly od vzniku marxismu-leninismu-maoismu, jako něco bezvýznamného nebo jako „falešný komunismus“, přestože úspěšně mobilizují masy, a když sledujeme, jak se selhání těchto revolucí propagují více než jejich úspěchy, říkáme si, jestli se tito komunisté a komunistky vůbec zajímají o snahu provést revoluci. Jak to kdysi vyjádřil jeden maoistický soudruh: „tihle lidé si ani nemyslí, že bychom se měli odvážit bojovat!“

Odvážít se bojovat bychom ale měli, a měli bychom rozvíjet svou teorii podle úspěchů i selhání našich bojů, stejně jako jsme to udělali s úspěchy a selháními Ruska a Číny. A pokud znovu selžeme, neznamená to, že jsme se neměli ani snažit, ale že se nám nepovedlo překonat problémy, které výstižně popisuje marxismus-leninismus-maoismus, nebo že jsme narazili na nové problémy, které teprve bude potřeba systematicky teoretizovat. Selhání a zádrhely nás totiž poučují stejně tolik co úspěchy, a po stránce revoluční teorie se můžeme něco naučit, jen když se skutečně pokusíme skrze důkladnou historicky materialistickou systematizaci minulých revolučních hnutí (zejména světově historických revolucí v Rusku a Číně) provést revoluci. Lenin jednou slavně prohlásil, že bez revoluční teorie nemůže být ani revoluční hnutí, což je pravda. Zároveň však bez revolučního hnutí a bez toho, co se můžeme naučit prostřednictvím revoluční zkušenosti, nemůže být ani revoluční teorie.

Takže otázku „maoismus nebo trockismus?“ pokládáme, abychom objasnili, na jakých základech tato ideologická volba může a měla by probíhat. Pokud čtenářstvo preferuje komunismus, který se úspěšně udržuje „čistý“, protože takový zůstal ze starosti o svou teoretickou čistotu a kvůli svému přesvědčení, že revoluce proběhne, jen když je celosvětová, pak je trockismus zjevně jediná použitelná možnost: trockistky a trockisté se přece mohou chlubit tím, že jejich revoluce nikdy neselhala – a také poukazovat na selhání takzvaného „stalinismu“, před nímž nás varují – protože se trockismus nikdy nedovedl přiblížit bodu revolučního spádu, kde je selhání vůbec možné. Pokud je však čtenářstvo ochotné přijmout, že provádění revoluce je složitá práce – náchylná k selháním častěji než k úspěchu – pokud si přeje porozumět, jak lze tyto úspěchy a selhání systematizovat, a je ochotné přijmout, že na naší cestě, kterou se pomalu ale nadějně klopýtáme k příští světově historické revoluci, přinese

náročnost provádění revoluce častěji selhání než úspěchy, pak je maoismus s celou svou „nečistou“ nepořádností jediná relevantní komunistická ideologie. Samotný svět je totiž nepořádný a my do revoluce přicházíme promáčení ve splasčích kapitalistické ideologie a všech chyb, které „tíží mozek živých jako noční můra;“ možná že než se rozprostřeme za příští socialistický horizont, budeme muset projít desetiletími a řadami inspirativních ale nakonec nezdařených lidových válek... Ale když to nezkusíme a místo toho se budeme snažit zachovávat ideální marxismus, budeme vyčkávat v permanenci, dokud nás nepředběhne armagedon příslibený kapitalismem.

Dodatek k „Maoismu nebo trockismu“

26. října 2012

Ačkoliv moje 25stránková polemika *Maoismus nebo trockismus?* přinesla v e-mailech a na místech, kde byla publikována, mnoho pozitivní zpětné vazby, vedla jako každé dílo tohoto typu také k občasné kritice a protiargumentu – některé z nich vyjadřovaly podporu a jiné byly podle očekávání odmítavé. Jakákoliv práce, která se pokouší o ideologický zápas mezi dvěma teoretickými terény, samozřejmě povede k tomuto druhu diskuze; i kdybych se víc rozepsal a nespokojil se jenom se shrnutím filozofické situace, kdybych napsal celou knihu, pořád by kritiky byly – možná i stejné! To ale značí, že má v sobě text určitou životnost; horší by bylo, kdyby se setkal jen s úplným tichem.

A tak jelikož si myslím, že je důležité účastnit se debaty, kterou vaše práce rozproudí, jsem se rozhodl využít tento příspěvek jako jakýsi dodatek a objasnit oblasti své kritiky trockismu tím, že odpovím na určité klíčové kritiky a pokusy o protiargumenty. Tímto způsobem snad osvětlím body dokumentu, které mohly být nejasné, a ukážu, že aspoň některé z těchto pokusů o protiargumenty už zodpovídala původní polemika, nebo že jsou mimo téma.

„Ale trockisté přece jsou a byli záškodníci mezinárodního komunistického hnutí.“

Tuto kritiku jsem už slyšel od mnohého sympatizujícího čtenářstva, které je přesvědčeno, že jsem se měl věnovat tomuto údajnému faktu – že Trockij a trockismus byli/jsou významná „záškodnická“ síla v revolučním hnutí – a že to měla být klíčová část mojí kritiky. Na toto tvrzení jsem přece krátce odpověděl na začátku polemiky, abych naznačil, že to podle mě není tvrzení, které věcem pomáhá, a že je to spíš rétorická pozice, která vede vzájemné očeřování, místo aby se pustila do robustního teoretického zápasu. Urážlivé argumenty ad hominem jediné povzbuzují vašeho protivníka, aby používal podobné argumenty, a proto se tolik ortodoxních trockistek a trockistů,

kteří cítí potřebu dokazovat, že jsou skutečné opatrovnictvo marxismu, ihned ocitá v defenzivě a připraveno se hádat proti obvinění ze „záškodnictví“, že všichni ostatní jsou „stalinisté“, kteří „zradili autentickou revoluci.“ Tyto výměny tudíž nikam nevedou a nám, kteří trockismus kritizujeme, neposkytují žádný užitečný teoretický materiál. Nechtěl jsem zase spadnout do této rétorické bažiny, a místo toho jsem se chtěl celému problému vyhnout a zaměřit se v první řadě na teoretické rozdíly, které jsou pro mě zajímavější a významnější.

Kromě toho jsem (krátce) v polemice poukázal, že ani ne-trockistické skupiny nejsou bez viny ze stejného „záškodnického“ chování. Dal jsem příklad chování RCP-USA v Mezinárodním revolučním hnutí (RIM); tato skupina je teď podle některých názorů vinna z rozvracení mezinárodního komunistického hnutí se svou avakianistickou „Novou syntézou“. K tomu můžeme přidat chování skupiny jako Komunistické strany Kanady (marxisticko-leninistické) [CPC(M-L)], jež za Hardiala Bainsa v 60. a 70. letech vybízela svoje kádry, aby fyzicky napadali jiné komunisty a antikapitalistky do té míry, že je někteří lidé obvinili z toho, že jsou agenti.

Ani argument, že trockismus „škodil“ mezinárodnímu komunistickému hnutí v jeho největším rozmachu, protože rozdělil pracující třídu, šířil zmatky a možná nahrával imperialistům, už není živá možnost argumentu: mluví o období, které už pomínulo, a mě víc zajímá promlouvat k současnému historickému spojení, které se musí posunout od tohoto historického záškodnictví a zaměřit se na teoretické problémy, jež rezonují tady a teď.

„Trockého nelze obviňovat, že nechápal roli rolnictva, protože vedl rolnickou armádu proti Bílé armádě.“

Ačkoliv je tento argument více rétorický než založený na podstatě a vůbec neodpovídá na žádné z mých teoretických bodů o teoretizování třídy v polofeudálním prostředí, chápu, proč to tak lidé pociťují. Ti, kdo tento argument používají, jsou evidentně přesvědčeni, že Trockého revoluční vedení rolnictva by se racionálně spojovalo s pokročilým chápáním rolnictva jako třídy v Rusku, přestože logicky řečeno to druhé nemusí nutně vyplývat z prvního. I v Bílé armádě byly rolnické divize vedené reakčními důstojníky (a Trockij nám tuto skutečnost rád připomínal, aby dokázal neschopnost rolnictva stát se skutečně revoluční třídou, navzdory tomu, že v Bílé armádě byly celé divize dělníků, a navzdory celé dělnické divizi v Kronštadtském povstání, kterou bylo podle Trockého nutné kompletně potlačit), ale těžko bychom mohli tvrdit, že tito důstojníci Bílé armády jen díky tomu, že veleli rolníkům do bitvy, chápali ruské rolnictvo jakožto třídu.

Také zůstává fakt, že samotná Trockého teorie permanentní revoluce ukazuje zmatky ohledně rolnictva, a právě toto spíše než biografické podrobnosti jsem chtěl probádat. Myslím že jsem tento zmatek doložil obstojně – to, jak vedl k významným rozporům a nemožnosti vysvětlit nezbytné fenomény – pokud však lidé, kteří používají tento rétorický argument, nejsou přesvědčeni, klidně můžou odpovědět na moje argumenty a nespoléhat se na emočně nabitě anekdotické výroky.

„Tvrdíš, že by trockistická teorie byla správná, kdyby svět opravdu byl jediný výrobní způsob sloučeného a nerovnoměrného vývoje, jak Trockij zřejmě tvrdil.“

Tato kritika pochází od dalšího spřízněného zdroje, ale v zásadě je vedle, leda že by bylo moje vyjadřování mnohem méně jasné, než jsem si myslel, protože jsem nic takového neřekl. Tvrdil jsem to, že domněnka o světě jako o jednom výrobním způsobu je základní teoretický problém trockismu, který vede ke zmatenému předpokladu, že za „socialistickou“ jde doopravdy označovat jediné celosvětovou revoluci, a proto má smysl tento problém prozkoumat podrobně. Ačkoliv jsem řekl, jak mají ve zvyku argumentovat lidé cvičení ve filozofii, že by trockismus *potenciálně* mohl být správný (tak jako by *potenciálně* mohl existovat yetti), nikde jsem nepoužil tento konkrétní argument o teorii sloučeného a nerovnoměrného vývoje. To proto, že svět *není* jediný výrobní způsob a existence imperialismu závisí, jak jsem naznačil, právě na faktu, že to tak není. Takže bych v tomto kontextu neviděl důvod prohlašovat, že by trockistická teorie revoluce byla správná, kdyby domněnky v pozadí „sloučeného a nerovnoměrného vývoje“ byly správné, protože si samozřejmě myslím, že je taková teorie vývoje očividně mylná.

„To je stalinistická kritika jako od druháka na výšce!“

Pronesení takového rétorického výroku ještě neznamená, že je pravdivý. Ve skutečnosti působí docela „jako od druháka“, když dovolíte, aby se takový výrok stal vaším argumentem proti 25stránkové polemice, která poskytla poměrně podrobný záznam podstatných rozdílů mezi maoismem a trockismem. Obzvláště absurdní je to proto, že druhý oddíl polemiky se zabývá právě vyvracením obvinění ze „stalinismu“, a tak pokud poctivě neprokážete, jak se mi nepovedlo toto obvinění vyvrátit, projevuje opakování stejné obžaloby zlý úmysl. Tvrdil jsem totiž, že „stalinismus“, což je hlavně teorie zkonstruovaná trockistkami a trockisty, také patří mezi marxistické slepé uličky, a strávil jsem určitý čas zdůvodňováním, proč to tak je. Byl tedy druhácký i můj argument proti stalinismu? Byl jsem stejně bezmyšlenkovitý a zamítavý jako vy, když jsem popsal stránky pojednáváním

o stejné terminologii, kterou využíváte jako argument proti moji pozici? Očividně bez ohledu na to, jak je nějaký text propracovaný, musí člověk vždycky čelit nekritickým zamítáním, která předpokládají, že jejich ideologická linie je pro oporu dostatečně důmyslná a že nemusejí kriticky reprezentovat, a tak nemají zájem promýšlet argument, jenž uráží jejich nezpochybňované pocity.

„Osvobození práce musí být dílem dělnické třídy.“

Tady máme argument od ortodoxního trockisty, který se zřejmě zasekl v prvním oddílu polemiky na místě, kde probírá „permanentní revoluci“, naštval se, že jsem mluvil o rolnictvu jako o možné revoluční třídě, a cítil potřebu ocitovat řádek z programu První internacionály, který zopakoval Marx v *Kritice Gothažského programu*, aby, no, aby kritizoval Gothažský program. Významný je tento argument nejen proto, že neukazuje žádný kritický zájem o moji polemiku jako celek, ale i proto, že dokazuje dva z mých bodů:

Trockij a trockismus se sice snažili uniknout ortodoxnosti, ale přesto automaticky končívali u dogmatického chápání historického materialismu.

Trockij, trockistky a trockisté opravdu považují celý svět za jediný výrobní způsob.

Ze všeho nejdřív: spoléhání se na tento Marxův výrok projevuje neochotu poznat konkrétní historický kontext, kde je tento řádek (který sotva naleznete v *Kapitálu*, v *Manifestu* nebo kdekoliv jinde) vypáčen ze svého společensko-historického rámce a přednesen jako platonicky univerzální axiom. První internacionála se v přední řadě zabývala budováním revolučních stran po Evropě a mohla se *jedině zabývat* budováním revoluční politiky v Evropě, protože její hlavní ideologové (Marx a Engels) o společenských dynamikách zbytku světa věděli jen velmi málo – stačí si prohlédnout Marxovy rané texty o Indii, aby si člověk uvědomil, jak málo Marx chápal (a v té době více nemohl) společnosti, jež byli oběti imperialismu. Teprve až Marx dokončil první svazek *Kapitálu*, začal konečně zkoumat (a ne nutně zkoumat dobře, zase kvůli svým omezením) světovou historii a pokoušet se zjistit, co by obnášelo provést revoluci v oblastech, které jsou oběti světového kapitalismu, ale nejsou kapitalistické výrobní způsoby. (Toto se pokouší rozebírat Kevin B. Anderson ve svém pojednání o Marxových nezveřejněných zápisnících, a nedávno jsem se účastnil konference, kde Michael Kraetke, významný editor Sebraných spisů Marxe a Engelse, probíral Marxovy nezveřejněné zápisníky o světové historii.)

Tudíž jenom dělnická třída může osvobodit dělnickou třídu za kapitalismu jakožto výrobního způsobu, ale jak se v třídě vyznat v soustavě světového imperialismu, kde můžou být

národy pod kapitalistickou nadvládou, a být tak kapitalistickými společenskými útvary, ale nejsou *a kvůli rozvoji nerozvoje ani nemohou být* kapitalistickými výrobními způsoby? Jasná odpověď je, a zde se dostáváme k druhému bodu, prostě jako Trockij předpokládat, že je svět jediný výrobní způsob, a proto se o osvobození postará dělnická třída, která existuje hlavně v kapitalistických výrobních způsobech (v imperiálních centrech). Tato pozice ignoruje fakt, že:

revoluce obvykle neprobíhají ani se nestaví do vedoucí role v centrech kapitalismu;

dělnická třída v centrech kapitalismu, jakkoliv může být opravdu „dělnická“, nemusí nutně být v bodě světové výroby, nemusí nutně vkládat své zájmy do provedení revoluce a může dokonce být tím, co Lenin v návaznosti na Engelse nazýval dělnickou aristokracií.

Tomuto problému jsem se věnoval, když jsem probíral Trockého teorii permanentní revoluce, jež se na jednu stranu chtěla odtrhnout od marxistické pravověrnosti, když společně s Leninem tvrdila, že revoluce propukají na světových periferiích a neměli bychom čekat na „buržoazní revoluce“, která je však na druhou stranu vtažena zpátky do stejné pravověrnosti, když se tento problém snaží obejít a teoretizuje, že na těchto místech buržoazní revoluce proběhnout nemusí, protože jsou součástí stejného výrobního způsobu jako Evropa, kde se už buržoazní revoluce udály – kde sídlí správná dělnická třída, která se může osvobodit, a tak osvobodit každého, komu se doporučuje počkat.

Rovněž, jak jsem zakončil oddíl o permanentní revoluci, je celá trockistická stížnost na Novou demokracii a rolnictvo při střetávání s maoismem ve skutečnosti úhybný manévr. V následujících oddílech polemiky jsem zdůraznil, že patřičné teoretizování revoluční role rolnictva je potřeba jen ve společenských kontextech, kde je rolnictvo převažující třída, takže maoismus nemá zájem z toho dělat svoje hlavní zaměření. Odkázal jsem na stranický program organizace, kterou podporuji, PCR-RCP, jako na příklad maoistické teoretizace společenského kontextu, jenž je plně rozvinutým kapitalistickým výrobním způsobem – a tento program skutečně zastává pozici, že v kapitalistickém výrobním způsobu může osvobození dělnické třídy přinést jediné dělnická třída sama. Pokládá však otázku, co je to ta dělnická třída – co je v tomto společenském kontextu to „tvrdé jádro proletariátu“: odborově organizovaní pracující, migrující pracující, rezervní armáda práce, rasově odlišovaní pracující, feminizovaní pracující? Když totiž mluvíme o revoluční třídě, o těch pokročile uvědomělých, kteří se můžou akumulovat a vytvořit zárodek předvojové strany, nesmíme se spokojit s vyčpělými frázemi, ať je pravdivostní obsah těchto frází jakýkoliv. Možná nám přinese nějaké marxistické zadostiučinění, když jiným povíme,

že osvobodit celou společnost může jenom dělnická třída, ale pokud se nepokusíme určit polohu „tvrdého jádra proletariátu“ a místo toho budeme jen předpokládat, že revolučním subjektem jsou odborově organizovaní pracující v továrně, kteří se možná víc starají o výhody nahromaděné z imperialismu než o třídní revoluci, pak neodvádíme tvrdou práci revolučního organizování, ale jenom nahrazujeme společenský průzkum a organizování chytře znějícími přívěsky.

Jde mi o to, že je mi ukradený „citovatelný Marx“; záleží mi na tom, jak se dá vědecká metoda, které říkáme marxismus, kreativně uplatnit pro revoluční výsledky v daném konkrétním terénu. Nakonec jsem tvrdil, že volba mezi trockismem a maoismem závisí na volbě mezi teorií revoluce, která kvůli tomu, co vnímám jako její puristický a ne-historicky materialistický pohled na marxistické kategorie, nedokáže nikde vytvořit revoluční hnutí (trockismus), nebo teorií revoluce, která předvedla svoji schopnost znovu kreativně vyjadřovat obecně platné koncepty v konkrétních prostředích, a tak vytvořit revoluční hnutí – avšak revoluční hnutí, jež, jak připouštím, byla často poznamenána selháním (maoismus). Ti, kdo citují Marxe mimo společenský a historický kontext, a obhajují tím zachovávání čistého marxismu – a kdo jsou přesvědčeni, že takové zachovávání je známka správného komunismu – si jednoznačně zvolí první možnost, a tak než abyste marnili čas snahami vyvracet moji polemiku tím, že ignorujete Marxovu metodu a soustředíte se místo ní na teoretickou čistotu, která dokáže, že se pletu, měli byste raději přijmout, co jste si zvolili a že na tomto díky neochvějně dokonalosti vašich citátů záleží... Protože to je opravdu to, co hlásáte, a já jsem vám už cestu ven z tohoto dilematu ukázal.

Obsah

Maoismus nebo trockismus?	1
Úvod	3
Permanentní revoluce	9
Maoismus je stalinismus?	20
Provádění revoluce	26
Teorie a praxe	31
Dodatek k „Maoismu nebo trockismu“	34